

UNIVERZITA PARDUBICE

Filozofická fakulta

Ústav historických věd

Bakalářská práce

**České dopisy v archivním fondu Michala Institorise
Mošovského - kritická edice a analýza**

2025

Patrik Lenghart

Pardubice 2024
Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2024/2025

Zadání bakalářské práce

Jméno a příjmení: **Patrik Lenghart**
Osobní číslo: **H21136**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obory: **Archivní studia (dvouoborové)**
Historie (dvouoborové)
Téma práce: **České dopisy v archivním fondu Michala**
Institorise Mošovského - kritická edice a analýza
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Zásady pro vypracování

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

KOWALSKÁ, Eva. *Evanjelické a. v. spoločenstvo v 18. storočí: hlavné problémy jeho vývoj a a fungovania v spoločnosti*, Bratislava, 2001. ISBN 80-224-0704-6.

KOWALSKÁ, Eva. Neznámy Institoris? Pokus o portrét Michala Institorisa Mošovského (1731-1803), In *Slovenská literatúra* 47, 2000, s. 429-442

KREJČOVÁ ZAVADILOVÁ, Gabriela. – STOKLASOVÁ, Hana. Evangeličtí kazatelé z Uher – formování nové společenské skupiny. In *Cornova* 6, 2016, č. 1, s. 35-60. ISSN 18046983.

MEDEK, Zdeněk. *Na slunce a do mrazu: první čas josefinské náboženské tolerance v Čechách a na Moravě*. 1. vyd. Praha, 1982.

HREJSA, Ferdinand. *Dějiny české evangelické církve v Praze a ve středních Čechách v posledních 250 letech*. Praha, 1927

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Hana Stoklasová, Ph.D.

Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce:

Termín odevzdání bakalářské práce:

doc. Mgr. Pavel Marek, Ph.D.

vedoucí katedry

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.

děkan

doc. Mgr. Pavel Marek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne

Prohlášení

Práci s názvem České dopisy v archivním fondu Michala Institorise Mošovského - kritická edice a analýza jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne

Patrik Lenghart

Poděkování

Rád bych na tomto místě vyjádřila své poděkování Mgr. Haně Stoklasové, Ph.D., za odborné vedení této bakalářské práce, její neocenitelné podněty, rady a laskavost, s níž mi byla vždy nápomocna. Velmi si cením její trpělivosti a podpory při konzultacích i pomoci s překladem, která byla pro úspěšné dokončení této práce neocenitelná. Děkuji jí za její čas, odborné vedení a podporu, které pro mě byly velkým přínosem.

Název

České dopisy v archivním fondu Michala Institorise Mošovského - kritická edice a analýza

Anotace

Tato bakalářská práce se zaměří na podrobnou analýzu a edici dopisů zaslaných kazateli a členy luterských sborů v několika obcích, konkrétně v Horních Dubenkách, Hošťálkově, Hrubé Lhotě, Humpolci, Krucemburku, Liptálu, Velké Lhotě a Vsetíně. Tyto dopisy byly odesílány superintendentovi M.I. Mošovskému do Prešpurku v období mezi lety 1781 až 1803. Cílem práce je podrobně zkoumat nejen obsahovou stránku těchto dopisů, ale také styl korespondence, který byl v této době mezi evangelickými kazateli a jejich farníky běžný. Důležitou součástí analýzy bude rovněž zhodnocení vztahu evangelických kazatelů s katolickou většinou, která byla v této době dominantní. Práce se bude snažit odhalit, jakým způsobem tyto vztahy ovlivňovaly obsah dopisů a jaký význam měl tento druh komunikace pro udržení evangelické víry v podmínkách, které byly často nepříznivé.

V první části práce bude pozornost věnována historickému vývoji výše zmíněných evangelických sborů, jejich vzniku, rozvoji a případným problémům, se kterými se musely potýkat v rámci společenského a náboženského kontextu své doby. V druhé části práce bude přistoupeno k editaci samotných dopisů, které budou podrobně rozebrány a přepsány s cílem zpřístupnit je pro další historický výzkum. Dopisy budou také doplněny o poznámky a komentáře, které přiblíží čtenáři jejich význam.

Klíčová slova

18. století – dopisy – Michal Institoris Mošovský - augsburské vyznání – egodokumenty

Title

Czech Letters in Fonds of Michala Institorise Mošovského - Critical Edition and Analysis

Annotation

This bachelor's thesis will focus on a detailed analysis and editing of letters sent by preachers and members of Lutheran congregations in several municipalities, specifically in Horní Dubenky, Hošťálková, Hrubá Lhota, Humpolec, Krucemburk, Liptál, Velká Lhota, and Vsetín. These letters were sent to Superintendent M.I. Mošovský in Prešpurk between 1781 and 1803. The aim of the thesis is to thoroughly examine not only the content of these letters but also the style of correspondence that was common among evangelical preachers and their parishioners at the time. An important part of the analysis will be an evaluation of the relationship between evangelical preachers and the Catholic majority, which was dominant during this period. The thesis will seek to reveal how these relationships influenced the content of the letters and what significance this form of communication held for maintaining the evangelical faith under often unfavorable conditions.

The first part of the thesis will focus on the historical development of these evangelical congregations, their establishment, growth, and the challenges they faced within the broader social and religious context of their time. The second part of the thesis will be dedicated to the editing of the letters themselves, which will be carefully analyzed and transcribed with the goal of making them accessible for further historical research. The letters will also be supplemented with annotations and commentary to help readers better understand their significance.

Key words

18th century – letters - Michal Institoris Mošovský - Augsburg confession – egodocuments

Obsah

Úvod.....	1
Od Luthera ke Tolerančnímu patentu: náboženský vývoj v českých zemích s přihlédnutím k oblastem Valašska a jižní Moravy	3
Nerovnoměrná tolerance: cesta Tolerančního patentu českými a moravskými kraji	9
Osvícenský mecenáš: Michal Institoris Mošovský a jeho přínos k rozvoji české a slovenské evangelické komunity	12
Edice dopisů Michala Institorise Mošovského	14
Závěr	41
Seznam použitých pramenů a literatury	43
Jmenný rejstřík:	45
Místní rejstřík	46

Úvod

Téma náboženské tolerance a vzniku evangelických obcí na území Čech a Moravy představuje důležitou součást náboženských, kulturních a společenských dějin střední Evropy. Po vydání tolerančního patentu v roce 1781 vznikly desítky evangelických sborů, které se začaly formovat nejen jako náboženské, ale i kulturně-společenské instituce. Proces jejich utváření a vývoje je zachycen mimo jiné v korespondenci Michala Institorisova Mošovského (1756–1803), významného evangelického duchovního a pedagoga působícího na Evangelickém lyceu v Bratislavě.

Cílem této bakalářské práce je analyzovat a editovat vybrané dopisy zaslané Michalu Institorisovi Mošovskému od kazatelů a členů nově vzniklých evangelických sborů v českých zemích. Tyto rukopisy, uložené v Lyceální knihovně Evangelického lycea v Bratislavě, představují cenný pramen nejen pro studium rané toleranční doby, ale také pro pochopení náboženské identity a každodenní reality evangelíků na sklonku 18. století.

Část fondu této korespondence již byla editována, a to zejména latinské dopisy odeslané místními kazateli do Prešpurku, v knize *Zrození z osvícenských reforem. Toleranční kazatelé z Uher v procesu formování české společnosti (1781-1870)*. Další související prací je studie Bc. Markéty Slavíkové *Počátky pražského evangelického sboru a. v. očima jeho členů. Edice a analýza korespondence členů pražského evangelického sboru a. v.*, která však obsahuje edici dopisů výhradně od pražského evangelického sboru zaslané Michalu Institorisovi Mošovskému. Tato studie do jisté míry posloužila jako inspirace pro výzkumný přístup k mé práci, zejména v oblasti analýzy a edice korespondence, přičemž jsem však postupoval samostatně a zaměřil se na roztroušenější soubor pramenů pocházející z české i moravské oblasti, tudíž jsem i poskytl širší kontext toleranční doby.

První významné studie badatelů, které mapují vývoj evangelictví a náboženské tolerance, pochází převážně z druhé poloviny 19. století. Mezi průkopníky patřil Ferdinand Hrejsa, jehož dílo *Česká reformace a Dějiny české evangelické církve v Praze a ve středních Čechách v posledních 250 letech* patří k základním textům tohoto období. Hrejsovy práce, i když dnes již poněkud neaktuální, poskytují vhled do historie českého protestantismu a tvořily důležitý odkaz pro budoucí badatele.

Nejzásadnější odborné texty využití v této práci napsala historička Eva Melmuková. Jedná se o díla: *Evangelíci v rané toleranční době v Čechách a na Moravě a Patent zvaný toleranční*, která jsou klíčová pro porozumění vztahů mezi nekatolíky a katolickou většinou v Čechách a na Moravě.

Další významný příspěvek pochází od Jiřího Justa, jehož kniha *Rudolfův majestát: světla a stíny náboženské svobody* (2009) mapuje historické milníky spojené s náboženskou svobodou v českých zemích od renesance po baroko. Just společně se Zdeňkem R. Nešporem rovněž vytvořili zásadní syntézu *Luteráni v českých zemích v proměnách staletí* (2011), která detailně shrnuje historický vývoj českého luteránství.

Předkládaná bakalářská práce je rozdělena do čtyř částí. První kapitola se zaměřuje na historické pozadí nekatolických komunit v českých zemích od Lutherovy reformace až po vydání tolerančního patentu. Druhá kapitola rozebírá formování a vývoj evangelických sborů v Čechách a na Moravě. Třetí část přináší analýzu české korespondence zaslané M. I. Mošovskému, zatímco čtvrtá část obsahuje edici vybraných dopisů.

Tato práce si klade za cíl přispět k rozšíření znalostí o náboženské toleranci a formování evangelických obcí v českých zemích a obohatit dosavadní badatelské poznání o nový pohled zaměřený na analýzu dosud méně známých pramenů, jako je korespondence Michala Institorise Mošovského.

Od Luthera ke Tolerančnímu patentu: náboženský vývoj v českých zemích s přihlédnutím k oblastem Valašska a jižní Moravy

Luterství, jež vzniklo v německých zemích, je úzce spjato s postavou Martina Luthera, který roku 1517 svými 95 tezemi zahájil reformační hnutí po celé Evropě. Jeho kritika katolické církve vedla k vytvoření nové náboženské tradice, která se stala známou jako luterství. To se oficiálně přihlásilo ke své věroučné základně prostřednictvím Augsburského vyznání z roku 1530.¹

V Čechách byla situace náboženské plurality odlišná. Zde se většina nekatolíků hlásila k utrakvismu, který vycházel z odkazu Jana Husa. V průběhu husitských válek a následných událostí se česká a moravská společnost rozdělila na kališníky (utrakvisty) a katolíky. Čechy se postupně stávaly centrem kališnictví.

Utrakvisté formulovali své požadavky, které byly následně obhájeny na konciliu v Basileji. Po schválení koncilem je císař Zikmund potvrdil v Jihlavě, čímž jim dodal oficiální platnost.² Zatímco v Čechách zůstávaly radikální složky husitství přítomny, na Moravě se dle dobových dokumentů z konce 16. století můžeme dovědět, že luterská tradice do jisté míry vytlačila tu utrakvistickou.³ Katolická církev si zde přesto uchovala své pozemky a kostely, což přispělo k náboženskému soužití bez vyhrocených konfliktů. Morava byla specifická svou náboženskou snášenlivostí, která umožnila veřejné přihlášení k luterství. Dokladem této tolerance je nejstarší český překlad Augsburské konfese, který byl vytvořen roku 1574 ve Velkém Meziříčí. Moravská společnost tak vykazovala větší otevřenost vůči reformním směrům než české země, kde se více prosazovalo kališnictví.⁴

S centralistickou politikou a s cílem posílit postavení panovníka a tím omezit vliv stavů, se dostal v polovině 16. století na český trůn Ferdinand I. Jeho přístup k náboženské pluralitě v českých zemích byl výrazně ovlivněn snahou obnovit katolickou dominanci v zemi, kde byla většina obyvatel stále spojena s utrakvistickým hnutím. Ferdinand vnímal utrakvismus jako přechodný fenomén a věřil, že postupnými kroky dosáhne návratu země ke katolické víře.⁵

Tento vývoj byl ovlivněn událostmi v říši, kdy roku 1555 Augsburským mírem došlo ke zrovnoprávnění luterské konfese s vyznáním římskokatolickým.⁶ Tato náboženská rovnost

¹ JUST, Jiří - NEŠPOR, Zdeněk R. a MATĚJKA, Ondřej. *Luteráni v českých zemích v proměnách staletí*. Praha, 2009, s. 10. ISBN 978-80-903632-8-1.

² Tamtéž, s. 25.

³ HRUBÝ, František. Luterství a kalvinismus na Moravě před Bílou horou. In *Český časopis historický*, 1934, č. 40, s. 303.

⁴ JUST, Jiří. *Luteráni v českých zemích*. s. 12.

⁵ Tamtéž, s. 66.

⁶ MELMUKOVÁ, Eva. *Patent zvaný toleranční*. Neratovice, 2013, s. 14. ISBN 978-80-903920-4-5.

zasáhla i do náboženské politiky českých zemí. Na rozdíl od svého otce však jeho nástupce Maxmilián II. vládl s výrazně tolerantnějším přístupem k náboženským otázkám. Ke konci svého života se snažil zajistit nástupnictví svého syna Rudolfa II., ovšem tato snaha se setkala s komplikacemi, zejména na úrovni českého zemského sněmu, který měl v té době klíčovou roli ve schvalování daní.⁷ Zemský sněm v Čechách si byl vědom své moci a použil ji jako páku na císaře. Obavy byly především z Rudolfa II., který byl vychován jako bigotní katolík na španělském dvoře, a v době rostoucího napětí mezi katolíky a protestanty v Evropě bylo zásadní, jaký postoj by Rudolf II. po svém nástupu zaujal vůči nekatolickým věřícím v Čechách. V roce 1575 byl na českém zemském sněmu předložen císaři společný text utrakvistů známý jako Česká konfese. Toto vyznání víry bylo výsledkem snahy nekatolických předáků o nalezení společných věroučných tezí, které by sjednotily různé nekatolické proudy v Čechách. Text konfese byl formulován na základě jednání mezi luterány, konkrétně novoutrakvisty, a členy Jednoty bratrské. Představitelé staroutrakvistů se však na tvorbě odmítli podílet.⁸ Zemský sněm, ve své vyjednávací pozici, naléhal na Maxmiliána II., aby tuto konfesi uznal. Stavové apelovali na jeho předchozí slib zaručit náboženskou toleranci a žádali potvrzení, že nekatolickým věřícím bude i nadále zajištěna náboženská svoboda. Maxmilián II. byl pod tlakem – chtěl zajistit hladké předání trůnu svému synovi, a proto nakonec přistoupil na kompromis. Česká konfese byla sněmem pod jeho vedením ústně přislíbena. Tento příslib, ačkoli nebyl nikdy formálně zakotven v právním řádu země, byl vnímán jako zásadní krok k ochraně náboženských práv nekatolických stavů. Uznání České konfese znamenalo, že po několik následujících desetiletí se situace ohledně náboženských svobod v Čechách stabilizovala.

V Markrabství moravském byla otázka náboženského vyznání úzce spojena s právem pozemkové vrchnosti, která měla zásadní slovo v rozhodování o víře svých poddaných. Tento princip, i přes zákonná usnesení, vedl k tomu, že vrchnost si v mnoha případech udržovala nezávislost v náboženských záležitostech.⁹ Právě proto byla Morava místem mimořádné náboženské rozmanitosti. Jedním z dominantních náboženských proudů na Moravě byla Jednota bratrská, která sehrála klíčovou roli v rozvoji vzdělanosti. Bratrské vyšší školy a rozsáhlá knižní produkce napomohly šíření vzdělání a kultivaci literární tvorby, což mělo hluboký dopad na společnost.¹⁰ Moravská města a venkov tak byly obohaceny o intelektuální a duchovní rozkvět, který přesahoval pouhou otázku víry. Avšak s nástupem olomouckých

⁷ VOREL, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha, 2005, sv. 7, s. 286. ISBN 80-7185- 648-7.

⁸ Tamtéž, s. 299.

⁹ Tamtéž, s. 383.

¹⁰ Tamtéž, s. 386.

biskupů, kteří stáli za rekatolizací, došlo na Moravě k pozvolným změnám. Zajímavou skutečností však zůstává, že katolíci i nekatolíci koexistovali vedle sebe v určitém náboženském smíru. Tento stav nepřinášel zásadní změny do každodenního života, a proto Čechy a Morava působily jako země náboženské svobody, ačkoliv se na horizontu již rýsovaly střety vedoucí k budoucím konfliktům, zejména během třicetileté války.

V roce 1604 vedl uherský šlechtic a vůdce protestantů Štěpán Bočkaj útok na Moravu jako součást širšího konfliktu mezi katolickým císařem Rudolfem II. a protestantskými stavy v Habsburské monarchii. Do řešení tohoto napětí byl zapojen i Rudolfův bratr Matyáš, který se snažil využít situace ke svému prospěchu.¹¹ Vztahy mezi bratry se postupně zhoršovaly, a Matyáš dokonce usiloval o to, aby se české stavy postavily proti Rudolfovi. Přesto však stavy v této fázi projevily solidaritu s císařem.¹² Konflikt mezi Rudolfem a Matyášem vyvrcholil v roce 1608, kdy se obě armády střetly a následně uzavřely tzv. Libeňský mír. Dle této dohody si Rudolf II. ponechal titul císaře, ale Matyáš byl uznán jako jeho nástupce v případě, že Rudolf nezplodí dědice. Matyáš si zároveň ponechá správu těch zemí, které se proti císaři vzbouřily, včetně Moravy.¹³ Tento konflikt vytvořil prostor pro jednání o náboženské svobodě. České stavy dlouhodobě požadovaly zakotvení svobody vyznání, ale Rudolf jejich podmínky opakovaně odmítal.¹⁴ Nakonec, i pod tlakem hrozby ze strany Matyáše, byl v roce 1609 vydán Rudolfův majestát.

Ten měl pouze v Českém království (na Moravě téměř žádná konfesní omezení neplatila¹⁵) právně zakotvit náboženské svobody, včetně práva nekatolíků svobodně vyznávat svou víru. Nicméně, rivalita a napětí mezi nekatolíky a katolíky stále rostla, neboť skutečné náboženské tolerance se nekatolíci nedočkali. V roce 1618 vyústil konflikt ve známou pražskou defenestraci, při níž byli katoličtí místodržící svrženi z oken Pražského hradu. Tato událost zahájila stavovské povstání proti Habsburkům.¹⁶

Po defenestraci se české stavy rozhodly svrhnout Habsburky a zvolily si nového krále, předáka Protestantské unie, kurfiřta Fridricha Falckého. Významnou roli v této volbě hrálo také to, že jeho manželka, Alžběta Stuartovna, byla dcerou anglického krále Jakuba I. Alžbětin původ vzbuzoval naděje na vojenskou a finanční pomoc ze strany Anglie a dalších protestantských zemí. Nicméně, její otec Jakub I. se do konfliktu výrazněji nezapojil, což

¹¹ JUST, Jiří. *9.7.1609 - Rudolfův Majestát: světa a stíny náboženské svobody*. Praha, 2009, s. 30. ISBN 978-80-86515-92-2.

¹² Tamtéž, s. 40.

¹³ Tamtéž, s. 47.

¹⁴ Tamtéž, s. 50-60.

¹⁵ MELMUKOVÁ, Eva. *Patent zvaný toleranční*. s. 70.

¹⁶ ČORNEJOVÁ, Iva. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha, 2008, sv. 8, s. 90-93. ISBN 978-80-7185-947-5.

oslabilo pozici jejího manžela v probíhající válce. Fridrich si svojí krátkou vládou vysloužil přívěsko „zimní král“ a stal se tak symbolem přechodné vlády protestantských stavů v Čechách.¹⁷

Po bitvě na Bílé hoře roku 1620 začalo v českých zemích období, jež se historicky nazývá dobou pobělohorskou. Porážka českých stavů znamenala zásadní změnu v náboženské a politické sféře českých zemí. Ferdinand II. okamžitě zrušil platnost Rudolfova majestátu, kde byly potvrzeny náboženské svobody nekatolíků, čímž zahájil proces rekatolizace.¹⁸ V popředí tohoto systematického utlačování, které mělo zajistit náboženskou jednotu pod vlivem katolické církve, stáli jezuité, kteří se stali hlavními aktéry v pronásledování protestantů, označovaných jako „kacíři“, a hráli klíčovou roli při potlačování nekatolických praktik.¹⁹

V průběhu třicetileté války docházelo k povstáním v různých částech země, například na Královéhradecku, Kouřimsku či Čáslavsku. Lidé v různých regionech se stavěli proti Habsburské centralizaci a násilné rekatolizaci, často s použitím ozbrojené síly. Symbolem odporu se stali Valaši se svou vzdorovitou povahou a houževnatostí. Na Valašsku a zejména ve Vsetíně se protireformace projevila velmi intenzivně, což vedlo k tomu, že zde lidé začali chápat její tvrdé důsledky. Rekatolizace nebyla jen otázkou víry, ale zasáhla i do každodenního života a práv obyvatel. Valaši odmítali přijmout nařízení, která by znamenala ztrátu jejich víry a kvůli tomu se vzepřeli. Pastevci na Valašsku zastávali jednu netradiční roli - od mládí sloužili jako obránci hranic proti nájezdům z Uher, a proto měli bohaté bojové zkušenosti. Jejich bojový duch a prapory s nápisem „Za slovo Boží a vlast“, které vlály po celé Moravě, nezmizely po celou dobu třicetileté války.²⁰

Dalším milníkem v procesu rekatolizace bylo vydání Obnoveného zřízení zemského v roce 1627 pro České království a o rok později pro Moravské markrabství. Toto zřízení kodifikovalo absolutistickou moc Habsburků a formálně ukončilo jakoukoli možnost návratu k předchozím stavovským svobodám. Obnovené zřízení zemské stanovilo katolictví jako jediné povolené náboženství a stalo se dovršením rekatolizačního procesu v českých zemích.²¹

Jezuité následkem toho začali organizovat misie mezi tzv. tajnými evangelíky,²² kteří museli praktikovat svou víru v utajení, protože veřejné vyznávání nekatolické víry bylo

¹⁷ HREJSA, Ferdinand. *Dějiny české evangelické církve v Praze a ve středních Čechách v posledních 250 letech*. Praha, 1927. s. 11.

¹⁸ NEKVAPIL, Ladislav. *Východočeští nekatolíci v době baroka a osvícenství: Chrudimský kraj v letech 1621-1781*. Pardubice, 2015, s. 32. ISBN 978-80-7395-936-4.

¹⁹ JUST, Jiří. *Luteráni v českých zemích*. s. 129.

²⁰ MELMUKOVÁ, Eva. *Patent zvaný toleranční*. s. 71-73.

²¹ JUST, Jiří. *Luteráni v českých zemích*. s. 127.

²² HREJSA, Ferdinand. *Dějiny české evangelické církve*. s. 4-6.

zakázáno. Tito tajní evangelíci byli často vystaveni pronásledování, konfiskaci majetku a byli nuceni ke migraci. V Praze a jejím okolí tyto misie splnily to, k čemu byly určeny, a staly se tak efektivním nástrojem k potlačení nekatolíků. Již v polovině 18. století počet těchto evangelíků klesl na minimum. O úspěšnosti vymýcení nekatolické víry se zmiňuje arcibiskup Antonín Petr hrabě Příchovecký ve své relaci: „*Aby oheň ten byl uhašen a všeliké stopy této morové nákazy byly vyhlazeny, o to vedou neustálou péči vedle duchovních správců misionáři, rozdělení do jednotlivých krajů království českého, jichž jest nyní 15, kteří po celý rok probíhají města, vsi, chatrče a všeliké lesní skrýše a ve svých stanicích stálou stráž konají, podezřelé z kacířství oznamují arcibiskupské konzistoři, proti nimž pak se postupuje přísnou inkvisicí, že kacířství nikde nemůže se pevně uchytiti.*“²³ Samotné misie trvaly necelých 150 let, až do příchodu vlády osvícenského panovníka Josefa II., který v návaznosti na svojí politiku zrušil náboženské komise, a tím i ukončil cesty misionářů v českém království.²⁴

Toto období bylo velice nešťastné pro nekatolíky. Potýkali se s neustálým pronásledováním a trestáním za své vyznání. Proto se také v českých zemích vytvořila tajná síť nekatolíků, kteří odmítali opustit svou víru a podvolit se katolickému tlaku.²⁵ V popředí této organizace stála zejména Jednota bratrská, která se zasloužila o výbornou organizovanost a komunikační metody této komunity. Tyto charakteristiky pomohly udržet nekatolický náboženský život v ilegalitě. I přesto, že několik klíčových členů tajné organizace bylo zajato a odsouzeno, síť nadále fungovala a přizpůsobovala se neustálým represím. Zatýkáni a popravy jednotlivců tedy nevedly k rozpadu sítě, která byla schopná i nadále udržovat nekatolickou víru a odpor vůči katolické církvi až do mírových dohod.

I přesto byli nekatolíci vystaveni silným represím v průběhu celého 18. století ze strany Habsburské monarchie, která prosazovala katolickou víru jako jedinou legální formu náboženství. Tyto tvrdé náboženské restriktce vedly k masovým útěkům nekatolíků z Čech do zahraničí. Migrace probíhala jak legálně, tak ilegálně, často pod hrozbou trestu smrti nebo vězení.²⁶

Mnozí nekatolíci hledali útočiště především v protestantských komunitách ve Slezsku či Uhrách, kde mohli svobodně praktikovat svou víru.²⁷ Tito migranti zakládali nové komunity a udržovali kontakty se svými krajany doma, čímž přispěli k zachování a šíření protestantské

²³ Tamtéž, s. 35.

²⁴ MELMUKOVÁ, Eva. *Patent zvaný toleranční*. s. 28-29.

²⁵ MULLER, Josef - ŠLERKA, Jan. Příspěvek k dějinám české emigrace v 18. stol. In *Český časopis historický*, 1896, č. 2, s. 225. ISSN 0862-43563.

²⁶ MELMUKOVÁ, Eva. *Evangelíci v rané toleranční době v Čechách a na Moravě*. Neratovice, 2017, s. 88. ISBN 978-80-903920-7-6.

²⁷ Tamtéž, s. 111.

tradice navzdory represím. Tento exodus nejen oslaboval nekatolickou komunitu v českých zemích, ale zároveň posiloval mezinárodní povědomí o jejím boji za náboženskou svobodu.

S vládou Marie Terezie přichází do říše osvícenská myšlenka, které zdůrazňují rozum a rovnost lidí před zákonem.²⁸ Reformy vydané císařovnou, které sice omezily moc církve, byly stále konzervativního ražení, přesto vydláždily cestu pro jejího následovníka a syna Josefa II.

Toleranční patent vydaný císařem Josefem II. dne 13. října 1781 představoval zásadní změnu pro nekatolické obyvatele Habsburské monarchie, zejména pro české nekatolíky. Tento právní akt, který povoloval vyznávání nekatolických konfesí (konkrétně luterství a kalvinismu), byl významným krokem směrem k náboženské svobodě,²⁹ avšak cesta k jeho plnému uplatnění nebyla jednoduchá a vyžadovala řadu dalších administrativních opatření.

Tajní evangelíci, kteří byli po dlouhá desetiletí pronásledováni a nuceni svou víru skrývat, nyní dostali příležitost legálně se přihlásit k tolerovaným konfesím. První krok spočíval v tom, že se sami z vlastní iniciativy museli hlásit k příslušným úřadům a žádat o povolení ke zřízení vlastních náboženských sborů.³⁰

²⁸ NEKVAPIL, Ladislav. *Východočeští nekatolíci v době baroka a osvícenství*. s. 37.

²⁹ MELMUKOVÁ, Eva. *Patent zvaný toleranční*. s. 42.

³⁰ Tamtéž, s. 148.

Nerovnoměrná tolerance: cesta Tolerančního patentu českými a moravskými kraji

Rozšiřování Tolerančního patentu na území Čech a Moravy probíhalo v jednotlivých krajích rozdílně. Oficiální informace o vydání Tolerančního patentu byly nejprve zaslány formou tištěných oběžníků zemským guberniím, které měly následně povinnost informovat krajské úřady.³¹ Tento administrativní postup však fungoval pouze v některých oblastech. Například v brněnském kraji se zpráva o Tolerančním patentu dostala k úředníkům poměrně rychle a v souladu s císařským záměrem byla následně předána místním obyvatelům. V ostatních krajích Čech a Moravy však šíření Tolerančního patentu naráželo na překážky. Nekatolíci si často museli informace o Tolerančním patentu zajišťovat sami, obvykle prostřednictvím ústních zpráv, které mezi lidmi kolovaly. Tento rozdílný přístup úřadů měl za následek nerovnoměrné rozšiřování tolerance a s tím spojené opožděné zakládání evangelických sborů v některých částech habsburské monarchie.³²

Pro usnadnění tohoto procesu byly ustanoveny a úřadovaly od března do konce května roku 1782 komise, které měly za úkol podrobněji specifikovat postupy pro zřízení evangelických obcí. Tyto komise se v daném období nezabývaly pouze organizací sborů, ale řešily i otázky spojené s pastorem, náboženskými obřady a stavbou modliteben.³³ Pro výstavbu takové modlitebny byl klíčový dostatečný počet věřících. Pokud nekatoolíci dosáhli počtu alespoň 100 rodin, případně 500 "duší", dostali tu možnost postavit si vlastní modlitebnu a školu.³⁴ Toleranční komise, která měla pomáhat lidem při zápisech k vyznání, často zařazovala vyznavače husitství mezi luterány kvůli jazykové a věroučné podobnosti, což vedlo k tomu, že mnoho evangelíků se přihlásilo k augsburskému vyznání. Toto rozhodnutí bylo považováno za nejlepší volbu pro české a moravské evangelíky, avšak záhy se ukázalo, že to bylo mylné.³⁵

V Čechách a na Moravě se začaly pomalu formovat nové evangelické sbory, které musely splňovat několik podmínek, aby byly oficiálně uznanými. První z těchto podmínek, jak již bylo zmíněno, byl předepsaný počet členů, tzv. "duší", který musel být splněn, aby mohl být sbor vůbec zřízen. Další nezbytnou podmínkou bylo získání povolení povolání kazatele. Evangelíci také potřebovali povolení ke stavbě modlitebny, která sloužila jako místo jejich bohoslužeb. K tomu museli zajistit i pravidelný plat pro svého kazatele. A nakonec, každý jmenovaný kazatel musel mít oficiální souhlas až z Vídně, aby mohl legálně vykonávat svou

³¹ MELMUKOVÁ, Eva. *Evangelíci v rané toleranční době*, s. 105.

³² Tamtéž, s. 110.

³³ Tamtéž, s. 135.

³⁴ Tamtéž, s. 104.

³⁵ JUST, Jiří. *Luteráni v českých zemích*, s. 162.

funkci.

Kulturní a geografické zvláštnosti vedly k tomu, že se na Valašsku situace vyvíjela izolovaně. Tento region měl dlouhou tradici odboje vůči centrální autoritě a katolické církvi, což se projevovalo zejména silnou evangelickou komunitou. Valaši byli známí svým samostatným duchem a udržovali úzké kontakty s okolními oblastmi, včetně Uher, odkud čerpali informace o důležitých událostech (kvůli tomuto vztahu sem byli automaticky posíláni AV pastoři). Právě o vydání patentu se Valaši dozvěděli od svých východních sousedů.³⁶

Martin Blizňák, jenž hrál důležitou roli v předtoleranční době na Valašsku, spěchal do slovenské Modry k superintendentovi Torkošovi, s prosbou o vyslání reformovaného kazatele. Na doporučení Torkoše byl vyslán Ondřej Orgoň.³⁷ Nový kazatel přišel do Hošťálkové již začátkem listopadu 1781. O měsíc později se vydala delegace z Vsetína opět na cestu do Modry, kde žádala o vyslání duchovního učitele pro své potřeby. Na jejich žádost byl vyslán pastor AV Jan Hrdlička, který získal příslušný atest, a poté byl dvorskou kanceláří úředně potvrzen jako oficiální představitel své evangelické obce.³⁸ Nicméně, kvůli velkému pozdějšímu odporu většiny místních obyvatel vůči jeho liturgii, byl Hrdlička nucen odejít zpět do Uher, kde se navrátil ke své rodině.³⁹

Ačkoliv Toleranční patent byl oficiálně uznán v Brněnském kraji, Valašsko bylo jedním z prvních regionů, kde byla tolerance evangelíků uznána, i když pouze mlčky.⁴⁰

Po vydání Tolerančního patentu vzniklo na území Čech 12 nových sborů augsburského vyznání a na Moravě dalších 14. Mezi nově vzniklé sbory na Moravě patřily například obce Hošťálková, Hrubá Lhota, Liptál, Velká Lhota a Vsetín, zatímco v Čechách to byly Horní Dubenky, Humpolec a Krucemburk.⁴¹ Výběr vyznání sborů byl často určen podle toho, jakého vyznání byl první pastor, který do obce přišel. V Čechách se většinou ustavovaly sbory helvetského vyznání, ačkoli byly výjimky, jako například v Krucemburku, kam byl povolán pastor AV Jan Laho.⁴² Na Moravě bylo situace jiná; zde převládali pastoři augsburského vyznání, s výjimkou Brna, kde si místní obec zvolila pastory HV. Mezi důležité kazatele této doby patřil Daniel Boczko, který přišel do Velké Lhoty u Dačic, Ondřej Lazany, jenž věnoval celý svůj pracovní život působení v Horních Dubenkách v období 1783–1835, Ondřej Lačný,

³⁶ KREJČOVÁ ZAVADILOVÁ, Gabriela. Pokusy o vzdělávání prvních českých kazatelů augsburského vyznání. In *Theatrum Historiae*, 2007, č. 24, s. 177. ISSN 2571-0621.

³⁷ BURIAN, Bohuslav - BURIAN, Ilja. *Dějiny protestantismu na Vsetínsku*. 1993, s. 135. ISBN 80-900025-4-4.

³⁸ MELMUKOVÁ, Eva. *Evangelíci v rané toleranční době*, s. 148.

³⁹ TOUL, Jan. *Jubilejní kniha*, s. 74.

⁴⁰ MELMUKOVÁ, Eva. *Evangelíci v rané toleranční době*, s. 112-113.

⁴¹ JUST, Jiří. *Luteráni v českých zemích*. s. 166.

⁴² MELMUKOVÁ, Eva. *Evangelíci v rané toleranční době*, s. 154.

který působil v Liptálu, a Ferdinand Szeletsényi, který se stal pastorem v Hrubé Lhotě. Období vzniku nových sborů na východní a střední Moravě bylo zakončeno koncem roku 1782, kdy již byly základní organizační struktury těchto evangelických obcí ustaveny a jejich existence právně zakotvena.⁴³

V letech 1783 až 1786 začaly některé evangelické sbory na Moravě postupně přecházet z augsburského vyznání na helvetské vyznání. Prvním reformovaným sborem, který tak učinil, byl Liptál. Následoval Vsetín, kde působili kazatelé obou vyznání. Poté se ke změně přidal i sbor v Hrubé Lhotě. V roce 1787 byl nově založen HV sbor ve Velké Lhotě u Dačic, a to rozdělením původního sboru AV.⁴⁴

Transformace sborů z augsburského vyznání na helvetské byla zapříčiněna věroučnými problémy. Nově příchozí luterští kazatelé, které vyslal Michal Institoris Mošovský (pod superintendencí Jána Čerňanského) z Horních Uher,⁴⁵ nebyli přijímáni částí věřících, kteří inklinovali k helvétskému vyznání. Důkazem toho, že nesetrali na jednom místě, může být mimo jiné i to, že celkový počet vyslaných kazatelů do moravských a českých sborů činil 72 duchovních.⁴⁶ Rozdíly v liturgii, například luterské podávání oplatky při Večeři Páně oproti reformovanému lámání chleba, způsobovaly napětí. Tento rozdíl ve způsobu slavení svátostí byl natolik závažný, že řada augsburských kazatelů byla ze sboru vyštvána a donucena odejít (takovýto nešťastný konec čekal např. i Ondřeje Orgoně po osmi letech duchovní služby v obci Hošťálková⁴⁷). Výsledkem toho byl předčasný odchod zklamaných augsburských duchovních, kteří navíc často čelili problémům s neochotou některých sborů vyplácet plné služné. Na místo odcházejících luterských kazatelů začali přicházet kalvinističtí duchovní z Dolních Uher, což vedlo k tomu, že většina českých a moravských tolerančních sborů se postupně přiklonila k reformovanému vyznání.⁴⁸

⁴³ Tamtéž, s. 158.

⁴⁴ Tamtéž, s. 177.

⁴⁵ KOWALSKÁ, Eva. *Evanjelické a. v. spoločenstvo v 18. storočí: hlavné problémy jeho vývoj a a fungovania v spoločnosti*, Bratislava, 2001, s. 145. ISBN 80-224-0704-6.

⁴⁶ JUST, Jiří. *Luteráni v českých zemích*. s. 172.

⁴⁷ BURIAN, Bohuslav. *Dějiny protestantismu na Vsetínsku*. s. 135.

⁴⁸ JUST, Jiří. *Luteráni v českých zemích*. s. 163.

Osvícenský mecenáš: Michal Institoris Mošovský a jeho přínos k rozvoji české a slovenské evangelické komunity

Michal Institoris Mošovský se narodil roku 1732 do zemské rodiny a působil po většinu svého života v Bratislavě, kde se stal klíčovou osobností evangelické církve. Aktivně se zapojoval do vnitrocírkevních diskusí, a především v 90. letech 18. století pomocí své vydavatelské činnosti chránil evangelickou církev před obviněními z protistátní činnosti.⁴⁹ V době, kdy se uvažovalo o možné unii mezi evangelickou a reformovanou církví, Institoris výrazně vystoupil proti této myšlence, obáváje se narušení teologických základů luterství. Uvědomoval si, že úzká spolupráce s reformovanou církví by vedla ke změnám symbolických knih – základních dokumentů evangelické doktríny, které byly základem víry a které kněží při své ordinaci museli respektovat. Podle něj by tato unie znamenala nutnost vypustit výroky namířené proti kalvinistům, což považoval za nebezpečné kompromisy.⁵⁰

Kromě náboženských záležitostí se Institoris věnoval také vzdělávání a kultivaci slovenského jazyka. Přestože jeho korespondence s kolegy z církevních a intelektuálních kruhů byla převážně v latině, považoval tehdejší jazyk bible kralické, bibličinu nebo-li biblickou češtinu, kterým mluvili Slované v Horních Uhrách, za důležitý pro rozvoj slovenské identity. Aktivně podporoval vzdělávací iniciativy a přátelil se s Antonem Bernolákem, který se zasazoval o kodifikaci slovenského jazyka. Institoris přitom rozuměl důležitosti češtiny a využíval ji v některých svých dílech, protože byla tradičně používána v slovenském evangelickém prostředí. V tomto ohledu měl významný podíl na založení katedry česko-slovanského jazyka na bratislavském lyceu, což se stalo jedním z klíčových kroků pro posílení jazykové a kulturní identity Slováků.⁵¹

Mošovský se vyznačoval i velkou osobní angažovaností v uherské společnosti. V době reformních snah Josefa II. se jeho uherský patriotismus projevil nejen v náboženské, ale i společenské oblasti. Pociťoval vděk za reformy, které tyto osobnosti prosadily, a jeho oddanost vůči uherské evangelické komunitě byla patrná i z jeho korespondence, ve které diskutoval obavy z rozmělnění luterské doktríny a ze ztráty identity evangelické církve.

Ačkoli Institoris vycházel ze slovenské národnosti a cítil se jako „etnický Slovák“, odmítal zvýhodňování na základě etnické příslušnosti. Tuto formu etnického upřednostňování dokonce považoval za nacionalismus, který by měl být potlačen. Jeho pohled na příslušnost k národu byl v mnoha směrech moderní, neboť chápal, že jazyk by neměl být hlavním kritériem pro

⁴⁹ KOWALSKÁ, Eva. Neznámý Institoris? Pokus o portrét Michala Institorisa Mošovského (1731-1803), In *Slovenská literatúra* 47, 2000, s. 436.

⁵⁰ KOWALSKÁ, Eva. *Evanjelické a. v. spoločenstvo v 18. storočí*, s. 155.

⁵¹ Tamtéž, s. 156.

soudržnost evangelické komunity, a věřil spíše v propojení kulturního a náboženského základu než etnických hranic.⁵²

Institorisovy aktivity a společenské postavení jsou důkazem jeho rozmanité osobnosti, která se nevázala pouze na náboženské sféry. Po dobu padesáti let, kdy vedl značnou část evangelické obce, se neustále zapojoval do politických změn a svým působením ovlivnil celou tehdejší slovenskou a uherskou společnost. Tím, že svůj majetek věnoval veřejným účelům, také prokázal své osvícenské, progresivní myšlení, kdy jeho projekty nejenže podporovaly vzdělání, ale také posilovaly myšlenku kolektivní identity a sounáležitosti v rámci slovenské evangelické komunity. Mošovského mecenášská činnost ukazovala na jeho hlubokou oddanost nejen církvi, ale i celému národu, a jeho úsilí o rozvoj vzdělanosti mělo dlouhodobý pozitivní dopad na budoucí generace Slováků.⁵³

⁵² Tamtéž, s. 155.

⁵³ KOWALSKÁ, Eva. Pokus o portrét Michala Institorisa Mošovského, s. 442.

Edice dopisů Michala Institorise Mošovského

Fond Michala Institorise Mošovského, uložený v Lyceální knižnici Evangelického lycea v Bratislavě, obsahuje rukopisy dopisů z let 1756–1803 a je součástí knihovních sbírek Slovenské akademie věd. Se svými téměř 3000 listy představuje bohatý zdroj informací, který může významně přispět k budoucímu bádání.

Dopisy ve fondu Michala Institorise Mošovského poskytují cenný pohled na mentalitu obyčejných lidí z českých a moravských evangelických obcí, kteří díky náboženským změnám mohli poprvé veřejně projevovat své nekatolické vyznání. Psané superintendentovi v Bratislavě, tyto dopisy reflektují každodenní starosti i náboženské a osobní potřeby svých autorů.

Dopisy se liší v čitelnosti – dopisy psané kazateli jsou obvykle dobře srozumitelné, zatímco ty psané prostými lidmi jsou často obtížněji čitelné kvůli nedokonalému rukopisu a menší důslednosti v písemném projevu. V mnoha případech jsou dokumenty výborně zachovalé, ale některé úseky, zejména ty, které byly opakovaně přehýbány, jsou poškozené a místy téměř nečitelné. Obsah dopisů je výrazně prodchnut uctivými pozdravy, oslavami Boha a různými náboženskými obraty, zatímco samotné zprávy o situaci v místních sborech jsou v pozadí textu. Rozbor dopisů byl strukturován shodně s pořadím uvedeným v jejich edici. Nejprve jsou zpracovány dopisy z českých obcí Horní Dubenky, Krucemburk a Humpolec, které byly zařazeny jako první. Následuje rozbor materiálů z ostatních moravských obcí, přičemž jejich pořadí nebylo stanoveno podle specifického klíče.

Obyvatel Horních Dubenek, Ondřej Krejčí, se ve svém dopisu omlouvá za opožděné doručení lnu, který až nyní odeslal přes Vídeň do hostince "u Páva" na Leopoldstadtu. Informuje, že len váží 25 liber, je připraven k převzetí, a žádá pokyny, jak má být dále naloženo s dluhem jeho syna Josefa. Na závěr posílá pozdravy od sebe i své manželky a připojuje poznámku v latině, která obsahuje pozdrav pro adresáta a zmínku o synovi Josefu Krejčím.

Mlynář Karel Svoboda z Krucemburku se omlouvá za opožděné odeslání 20 liber lnu, které nyní posílá prostřednictvím posla. Zdržení vysvětluje nedostatkem vhodné příležitosti k přepravě.

Martin Kyselo posílá Michalu Institorisu Mošovskému sérii dopisů týkajících se studia jeho syna Vojtěcha na univerzitě v Prešpurku. Zpočátku vyjadřuje hlubokou vděčnost za Mošovského péči a otcovskou starost o Vojtěcha, kterou sám jako otec nemohl zajistit. Vojtěch se však ukázal být nevděčný a kvůli svému nezodpovědnému chování způsobil rodičům i sobě problémy. Dostal se do dluhů, které Martin postupně splácel, a vyjadřoval obavy z toho, že jeho syn podlehl špatnému vlivu svých vrstevníků. Situace vyvrcholila, když se Vojtěch nečekaně

vrátil domů, údajně kvůli zdravotním problémům, přičemž tvrdil, že v Prešpurku nedostal žádnou lékařskou péči. Martin se snaží situaci řešit – posílá Mošovskému peníze a věci na studium, žádá o vyúčtování synových dluhů a prosí o pokračování Mošovského podpory, pokud by se Vojtěch vrátil ke studiu. Přes veškeré komplikace a rozčarování Martin doufá, že jeho syn dostane další šanci, a děkuje za Mošovského trpělivost a laskavost vůči Vojtěchovi.

Délka studia na lyceu se lišila pro jednotlivé student. Pro dva studenty zmíněné v dopisech, Vojtěcha Kysela a jeho přítele Jozífka, trvala studia pouhé tři roky, jelikož je ani jeden nedokončil.⁵⁴

V dalších dopisech pocházejících z Humpolce se můžeme dozvědět přímo od Vojtěcha Kysela důvod jeho odchodu z Prešpurku domů. Uvádí, že byl k tomuto kroku donucen ze tří důvodů: kvůli nemoci, finančním problémům a vyhrožování dvou studentů, Sepeših a Johaniho, kteří ho přesvědčovali k útěku do Čech a následně do zahraničí, pod pohrůzkou, že ho zabijí, pokud neuposlechnou. Vojtěch se rozhodl uposlechnout, ale nakonec se od nich odpojil a vrátil se domů, protože litoval svých rodičů, kteří na něj vynaložili veškeré své prostředky. Popisuje, že po návratu domů byli Sepeši a Johani zadrženi v Humpolci, kde je místní úřady plánovaly vrátit do Prešpurku, ale oni se rozhodli nechat se naverbovat do vojska. V dopise Martina Kysely můžeme najít poznámku, že oba byli odvedeni stráží do Kutné Hory a poté o nich již neslyšeli. Následně Vojtěch prosí Mošovského o odpuštění za svůj neohlášený odchod, který vysvětluje i obavami o své rodiče, jelikož nedostal odpovědi na své dopisy. Dále pouze vyjadřuje obavy o splacení svého dluhu a žádá o potvrzení, že židovský obchodník, skrze kterého měly být věci doručeny, skutečně tak učinil.

Dopisy Antonína Lešovského vyjadřují vděk a žádosti týkající se zajištění duchovní podpory pro evangelickou církev v Humpolci. V prvním dopise se obracejí na Modranského superintendenta a Michala Institorise Mošovského s žádostí o doporučení kazatele a školmistra, přičemž slibují finanční podporu. Ve druhém dopise poděkovali Josefu Krejčímu za dar 10 zlatých, určený k podpoře sboru, a vyjádřili vděk za jeho pomoc, přičemž přáli zdraví a požehnání jak jemu, tak i jeho rodině.

Josef Jozífek ve svém dopise vyjadřuje svou vděčnost a pokornou žádost o odklad platby za povinnosti týkající se jeho synů Franze a Venclíka. Vzhledem k deštivému počasí a neodkladnosti žní žádá, aby mu byla umožněna splátka dluhu až poté, co sklídí obilí. V dopise rovněž slibuje, že jakmile bude mít prostředky, s radostí zaplatí vše, co je nutné pro potřeby svých synů. Na závěr vyjadřuje vděk a modlí se za Boží odměnu za tuto milost.

⁵⁴ KREJČOVÁ ZAVADILOVÁ, Gabriela. Pokusy o vzdělávání prvních českých kazatelů. s. 184.

Jakub Kovář (Bubela), jenž byl členem evangelické církve v Hošťálkově, prosí o pomoc při získání pěti symbolických knih evangelické církve („*Augšpurská konfese, Apologia, Šmalkaldští artikulové, Katechismus Martina Luthera a Formula Concordia*“) v českém, slovenském, polském nebo slezském⁵⁵ jazyce. Tyto knihy jsou pro něj těžko dostupné na Moravě, a proto žádá, aby je zakoupili, s tím, že zaplatí, až je obdrží prostřednictvím ženy jménem Marina Tkalcová.

Následující dopis byl napsán zřejmě členy církve v Liptálu a adresován kazateli Janu Hrdličkovi ve Vsetíně. Církev v Liptále byla v těžké situaci, protože od ní odešel kazatel a členové nemohli získat nového. Autoři dopisu si stěžovali na špatné zacházení a nepochopení ze strany předchozího duchovního, který je obvinil před krajským úřadem a zanechal je ve špatné pověsti. V dopise vyjadřují zklamání nad tím, jak byli nepochopeni a odsouzeni, a žádají pomoc Jana Hrdličky, aby církvi pomohl najít nový směr a zajistil kazatele, neboť celá církev si to přeje.

Ferdinand Szelezény, pastor v Hrubé Lhotě, informuje o vyšetřování dvou svých bývalých posluchačů Jana Malíka a Jiřího Hlivištaña, kteří se odvrátili od Szelezényho sboru a připojili se k sektě moravských bratří. Tito posluchači navštívili Javorník, kde jim tamní kněz Štěpán Breznay doporučil, aby nevěřili "augšpurčákům" (luteránům), a vrátili se s informacemi, jakým způsobem mají varovat před Szelezénym a podpořit jeho odvolání z místa kazatele v Hrubé Lhotě. Szelezény obviňuje Breznaye, že jeho činy vedly k rozdělení sboru a nedůvěře v církev luterského vyznání na Moravě. Celá tato kauza byla součástí teologických sporů mezi kazateli helvetského a luterského vyznání a jejich zápasu o věřící, kteří se rozhodovali po vyhlášení tolerančního patentu, ke které z těchto konfesí se mají přihlásit.

Následuje dopis Zuzany Eördegh, který je pozoruhodný zejména tím, že jeho autorka, ačkoliv byla prostou služebnou, ovládala psané písmo, což bylo v její době a vzhledem k jejímu společenskému postavení velmi neobvyklé.

Dopisy pocházející ze Vsetína jsou spíše výměnou názorů a teologickou diskuzí o učení Jednoty bratrské, která byla vedena mezi helvetským kazatelem z Javorníku Štěpánem Breznayem a vsetínským luterským duchovním Janem Hrdličkou. Nejdřív Breznay poukazuje na náboženské rozdíly mezi českými bratry a reformačními, tedy protestantskými směry. Hrdlička v odpovědi vyjadřuje silnou kritiku svého oponenta Štěpána Breznaye a jeho interpretace a přístupu k náboženským otázkám. Dopis zahrnuje nejen teologické rozpravy, ale i osobní útoky na Breznayovu neznalost historie českých bratří a nesprávné výklady Písma.

⁵⁵ patrně německém

Ediční poznámka:

Tato práce se zaměřuje na edici dopisů českých evangelíků, které jsou uloženy v rozsáhlém archivním fondu přešpurského kazatele M. I. Mošovského. Dopisy jsou editovány a opatřeny poznámkovým aparátem tak, aby sloužily k dalšímu vědeckému bádání i k popularizaci tématu vzniku evangelických sborů po vydání tolerančního patentu. Editované listy byly psány často nevzdělanými a obyčejnými členy sborů, z tohoto důvodu nemají jednotnou formu a přehlednou strukturu. Původní text je tedy hůře čitelný a komplikovanější, co se týče pochopení obsahu. Proto je text listů upraven pro plynulejší čtení a pro lepší pochopení obsahové stránky

Nejzásadnější změnou v textu je částečná transkripce dle současné gramatické normy. Byly upraveny některé zastaralé pravopisné prvky, například dvojhláska *au* byla změněna na *ou* (např. *jsau* → *jsou*), souhláska *g* na *j* (např. *řigen* → *říjen*), dvojhláska *ie* na *ě* (např. *niekdo* → *někdo*), souhláska *w* na *v* (např. *wáží* → *váží*) a hlásky *au*, *ou* na *ú* (např. *auřad* → *úřad*). Rovněž byly nahrazeny archaické formy zdvojené souhlásky *ss* na *š* (např. *slusska* → *sluška*). Zastaralé tvary infinitivů s koncovkou *-ti* a participiální tvary slovesa „být“ (*jsouc*, *jsouce*) byly zachovány. Nesprávné skloňování zájmena „já“ (mě/mně) bylo opraveno v souladu s aktuálními jazykovými normami.

Názvy obcí, vlastní jména a příjmení byla převedena do současné podoby, aby byla lépe srozumitelná. Maďarská příjmení kazatelů zůstala zachována ve svém původním tvaru pro snazší přepis.

Nečitelná slova byla nahrazena třemi tečkami v hranatých závorkách takto [...]. Pokud ve slově pisatel udělal gramatickou chybu, je ke slovu připojeno toto označení [!] a do poznámek vložena původní podoba slova.

Chybějící diakritika nad samohláskami byla doplněna a u vlastních jmen a místních názvů byla zachována jejich původní podoba. Kvůli zlepšení srozumitelnosti byly ojediněle upraveny pádové vazby u sloves. Velká písmena byla upravena dle současných pravidel, s výjimkou slov spojených s náboženskými pojmy (např. *Pán*, *Boží*, *Pán Bůh*, *Otec*), která zůstala v původní podobě. Oslovování formou „onikání“ bylo ponecháno a názvy měsíců byly zachovány v jejich dobové podobě (např. *Maii*), avšak jejich zkratky byly rozepsány do správné latinské formy. Zdvojené oslovení *pán pán/paní paní* bylo odstraněno. Tímto způsobem byla korespondence upravena tak, aby zůstala věrná dobovému stylu, ale zároveň byla srozumitelná pro dnešního čtenáře.

Ondřej Krejčí M. I. Mošovskému

Rkp. fasc. 358

1792

6.listopadu

Dvojctihodný vysoce učený a vysoce vážený pane!

S poslušnou uctivostí a ponížeností žádám, aby mě jejich dvojctihodnost za zlé míti neráčila, že len ode mně přislíbený až posavad do Prešpurku dodán býti nemohl. Příčina toho nejhlavnější nedostatku jisté a bezpečné příležitosti⁵⁶ připisovati se musí. Však ale len ten již odeslán jest minulého týdne skrze jistého formana do Vídně s tím poručením, aby jej panu hostinskému u Páva na Leopoldstadtu ve Vídni s tou žádostí do rukou odevzdal, aby jej tak dlouho v bezpečnosti u sebe zachoval, až by se někdo buď z Vídně aneb i z Prešpurku jménem a příjmením jejich dvojctihodnosti ze strany něho se hlásil. Len jest vyvochlovaný⁵⁷ a váží podle našeho závaží 25 liber.⁵⁸ Cenu toho lnu žádnou nepředpisuji, nýbrž všecko to na její dvojctihodnost zanechávám poníženě toliko žádaje, aby mně vědomost daná byla, zdaliž dluh skrze Josefa⁵⁹ našeho u jejich dvojctihodnosti dávno učiněný smazán bude čili ne? Abych se věděl, podle čeho spravovat.⁶⁰ Necht' pak jejich dvojctihodnost způsob vynaleznouti ráčí, kterým by ten len skrze někoho buď z Vídně neb z Prešpurku na hostinec u Páva na Leopoldstadtu ve Vídni vyzdvižen býti mohl. Jináče pak sotva bude vydaný ten len, leč na oznámení jména a příjmení jejich dvojctihodnosti, poněvadž při lnu maličká cedulička se nalézá, kteráž ukazuje, co by toho lnu bylo a komu by přináležel. Ostatně nemaje na ten čas více co psáti, srdečné pozdravení ode mě i od mé manželky na jejich dvojctihodnost odesílám a jejich dvojctihodnost spolu s milými domácími v laskavé opatrování Boží poroučeje zůstávám jejich dvojctihodnosti ponížený služebník Ondřej Krejčí.

v Horních Dubenkách dne 6. listopadu 1792

P. S. Scriptor harum una cum sua axore, Venerabili Domino, sua humillima servitia denunciat,

⁵⁶ Termínem „příležitost“ označovali možnost dopravy listů, knih či jiných věcí skrze někoho důvěryhodného či spolehlivého. Poštovní služby byly velmi nákladné, proto lidé obvykle čekali na známého formana nebo někoho, kdo cestoval za příbuznými či obchodními záležitostmi.

⁵⁷ Způsob zpracování lnu. Srov. „*Při vochlování rozhodí se hrst lnu vějířovitě po vochli a pohybuje se jí ve směru podélném.*“ *Ottův slovník naučný*, sv. 15, vochlování, s. 845.

⁵⁸ Počátkem 17. století se v českých zemích 1 libra rovnala 513 g. Tudíž 25 liber odpovídá 12 825 g. HLAVÁČEK, Ivan - KAŠPAR, Jaroslav - NOVÝ, Rostislav. *Vademecum pomocných věd historických*. Jinočany, 2002, s. 172. ISBN 80-7319-004-4.

⁵⁹ syn Ondřeje Krejčího; Působil jako farář v Humpolci, Krucemburku a v Praze. V letech 1829–1844 zastával úřad superintendenta. TOUL, Jan. *Jubilejní kniha českobratrské evangelické rodiny: k 150letému jubileu Tolerančního patentu 1781-1931*. České Budějovice, 1931, s. 101.

⁶⁰ zaříditi se

ac tam suo, quam etiam Andreae Krejčí nec non [...] ⁶¹ coniugis eius, Josephum Krejčí salutat. ⁶²

Ondřej Lazanyi m.p. ⁶³

Karel Svoboda M. I. Mošovskému

Rkp. fasc. 599

1796

3. února

Milost Boží budiž s nimi pro všechny dny života jejich.

Přítom jim jejich milosti poníženě ruku líbám, zůstávám ponížený služebník dvojctihodnému panu Institorisovi. Přítom jim odesílám na žádost jejich 20 liber lnu po jistém poslovi [...], ⁶⁴ byl bych já ho spíš odeslal, neměl jsem, ⁶⁵ protože jsem neměl jistou příležitost. S tím jejich ochranu Boží odevzdám a zůstanu služebník Karel Svoboda mlynář krucemburský.

Februarius Anno ⁶⁶ roku 1796 dne 3. Februarii

Martin Kyseló a Jozef Jozífek M. I. Mošovskému

Rkp. fasc. 361

1797

27. dubna

Mnoho vysoce vážený pane, božských věcí dvojctihodný pane!

S velikým potěšením jsme od dvojctihodného pana psaníčko obdrželi, obzvláště pan Jozífek, že se prvním přítelem po Bohu jeho synu Václavovi ukázali, za které dobrodiní se zavazuje

⁶¹ slovo nečitelné

⁶² Pisatel těchto řádků společně se svou manželkou prokazují ctihodnému pánovi poníženou služebnost a pozdravují ho také Ondřej Krejčí společně se svou manželkou a taktéž pozdravují Josefa Krejčího.

⁶³ manu propria = vlastní rukou

⁶⁴ slovo nečitelné

⁶⁵ Chyba autora textu. Mělo by pravděpodobně být „nemohl jsem“.

⁶⁶ Opět chyba autora. Mělo být patrně „dne“.

vším dobrým odměnit a ten ¼ letní plat s sebou vezme, poněvadž se taky chce se mnou do Prešpurku odpravit. Přitom oba s ponížeností žádáme, by ty naše dítky, pakli by nějakou stesklivost na sobě okazovali, laskavě obveselovati. Našim manželkám jsme taky to psaníčko přečetli, ony by srdečně s námi jely, kdybychom se nebáli, že by je Francouzi⁶⁷ z vozu ukradli. Kdežto my se vši ponížeností mnoho vysoce váženého pana Institorise zůstáváme k službám volný.

V Humpolci dne 27. Aprilis 1797

Martin Kyselo

Jozef Jozífek

Martin Kyselo M. I. Mošovskému

Rkp. fasc. 362

1798

Vznešeně dvojctihodný pane mně velice považitedlný.⁶⁸

Veliká byla moje péče a starost o to, abych jejich vznešeně dvojctihodnost v nastávající vakacie⁶⁹ navštívil a mou povinnost strany mého syna vykonal. Než ale z částky⁷⁰ mé okolostojičnosti, z částky i samé mé zdraví to nedopouští, abych mé předsevzetí ke konci přivédsti⁷¹ mohl. Já sice dobře znám, že můj syn sobě na věci potřebné nějaké peníze vydlužil, kteréžto já nyní neodesílám, ale poníženě prosím, aby maličkou trpělivost měli až do času jeho se k nim do škol navrácení. Pro kterou příčinu i za to uctivě žádám, aby tak dobrotiví byli a jemu krátký výtah všech útrat, které přes celý rok učinil, z jejich knihy vypsati dovolili. Já podle takového specificatu⁷² budu se usilovat s uctivým poděkováním mé povinnosti za dosti učiniti. Zanechá-li dobrotivý Pán Bůh mého synka při dobrém zdraví a při životě, tehdy i za to poníženě prosím, jak jejich vznešeně dvojctihodnost, tak také i mnohovážných a vznešených pánů

⁶⁷ V době psaní dopisu vedla Habsburská monarchie válku s Francií. Francouzská vojska mimo jiné táhla i přes Humpolec, což vedlo k tomu, že lidé byli na cestách ostražití, jelikož jim hrozilo nebezpečí.

⁶⁸ vážený

⁶⁹ o nastávajících prázdninách

⁷⁰ z části

⁷¹ přivést, dovésti

⁷² podrobnost, pokyn

profesorů, aby tak dobrotiví byli a mého syna opět na budoucí školní rok ve svou ochranu a péči laskavě přijali, a jako se až dosavad o jeho štěstí starali, tak aby takovéto podle své dobroty i na potomný čas⁷³ napomáhali. Dokud mě Bůh v této časnosti ponechatí ráčí, chci všem pánům dobrodincům, kteří se o mého syna starají, podle mé možnosti odměniti a Boha na modlitbách žádati, aby je stálým zdravím korunovati a života jejich na mnohá léta prodloužiti ráčil, tak aby se i více nuzných a potřebných dítek z jejich dobročinnosti a lásky těšiti mohlo. S tímto upřímným vinšem⁷⁴ a srdečnou žádostí je v ochranu Boží poroučím a zůstávám ponížený služebník jejich vznešené dvojctihodnosti Martin Kyselo.

V Humpolci dne⁷⁵ 1798.

Martin Kyselo a Josef Krejčí M. I. Mošovskému

Rkp. fsc. 600

1799

11. června

Vznešeně dvojctihodný a mně velice povážitedlný pane.

Na vědomost jim dávám, že můj syn Vojtěch Kyselo dne 10. června beze vší naděje naší do domu přišel. A poněvadž, jak praví, žádné vědomosti o svém odchodu neučinil, tehdy jich s tímto psaním ubezpečujeme, že doma jest. Poslal jsem do Prešpurku 20 zlatých po Židovi a sukna 7 čtvrtí černého a 5 čtvrtí zeleného, jednu košili, a pět čtvrtí plátna na gatě. Poněvadž pak on Žida ve Štokravi⁷⁶ potkal, tehdy vzal od něho i těch 20 zlatých 9 krejcarů. Ostatní pak rozkázal odvesti jejich dvojctihodnosti i s ostatními věcmi. Protož prosím a žádám poníženě, když tyto věci k rukám dostanou, dají mi o tom zprávu a ano také i to mi na vědomost dají, jak mnoho zůstal dlužen ještě můj syn, abych tak mohl všechny dluhy vyplatiti. Ten Žid je z Humpolce a známý oboum dvoum Jozífkům, můžou se tehdy na něj pilně doptávat v židovském špitálu. S tím je do ochrany Boží poroučím a zůstávám věrný a ponížený služebník mistr soukenický Martin Kyselo

⁷³ na čas, který bude následovat

⁷⁴ přáním

⁷⁵ datum neupřesněno

⁷⁶ rakouské město Stockerau nedaleko Vídně

v Humpolci dne 11. Junii 1799

P.S. Toto jsem jen v rychlosti psal, potom až obšírnější zprávu o mém synovi a jeho se chování od nich obdržím, budu obšírněji psáti.

Vir admodum venerande, fautor et amice longe aestumatissime.

Terrefecit nos plane adventus Kyselii, exspectabimus avide testimonium eius vitae. Causam sui difusus dicit. Esse morbum se iam tam a medico quam etiam a chirurgo neglectum fuisse, se etiam librum aegrotorum acquirere non potuisse et reliqua. Ad epistolam tuam quam nuper cum voluptate relegi, responsum dabo per Josifekium, qui post duas hebdomadas Posonium parat. His permaneo tuus obsequentissimus Josef Krejčí.

Humpolezii die et anno ut supra.

Scripti in cubili apud patrem Kyselii.⁷⁷

Martin Kyselo M. I. Mošovskému

Rkp. fsc. 600

1799

5. července

Vysoce učený dvojetihodný pane k nám milostivě nakloněný.

Z psaní mně odeslaného musím říct, že všechnu otcovskou lásku a péči, kterou skrze ten celý čas ráčili mít uznávám a přesvědčený skrze mého syna Vojtěcha jsem, takže kdybych jakožto otec sám u sebe jeho měl, tu opatrnost, pozornost ve vši dobré ochraně nemohl bych jemu prokázat. Za kteroužto lásku a vděčnost upřímným srdcem děkuji, že ale můj syn Vojtěch tak nevděčný byl, rodičům bolest srdce a sobě škodu způsobil, na své kamarády, kterými podvésti

⁷⁷ Ctihodný muži, drahý podporovateli a příteli, úplně nás vystrašil příchod Kyselý, čekáme, co nám o něm napíšeš. Podrobně vyprávěl, co se mu přihodilo, že byl nemocen a lékař ani chirurg se o něho nestarali, ani nebyl zapsán do knihy nemocných, a ještě další věci říkal. Tvůj dopis jsem si s dychtivostí přečetl, odpověď pošlu po Jozífkovi, který se za dva týdny chystá do Prešpurku. Zůstávám Tvůj oddaný Josef Krejčí. V Humpolci téhož dne a roku, jak je psáno výše. Toto jsem napsal v domě u otce Kyselý.

se dal, musí naříkat.

Za druhé, co se dotýče jeho šatstva a knih podle přiložené jeho vlastní přílohy, co tam zanechal, požádal jsem Matouše Hrejsu, aby to k sobě přijal, a cokoli tam dlužen dle dobrého svědomí zůstal, vyplatil, že se jemu zase náležitě všechno vyplatí. Jestli to učinil, nevím, žádnou povědomost jsem ještě nedostal. Jestliže by Matouš Hrejsa to nevyplnil, žádám poníženě, aby tak dobrotivý a milostivý ráčili být. Ty věci, které tam zachované jsou, podle přílohy přiložené uchráněné byly a skrze Matouše Hrejsu pak jemu odvedeno a co komu patří zaplaceno bylo. Jestli by ale již to Matouš Hrejsa spořádal, anebo ne, žádám poníženě, aby mně povědomost dána byla. S tím se do lásky jejich v ochraně Boží poroučím zůstávám poslušný Martin Kyselo soused humpolecký.

V Humpolci dne 5. Julii roku 1799

P.S. Podle vyznání Vojtěcha, že zůstal dlužen 9 zlatých 30 krejcarů

Čižmarovi ... 3 zlaté 45 krejcarů

Na plášť vypůjčeno ... 3 zlaté

Studentovi, který se hlásí o 2 zlaté, vyznává, že mu nic není dlužen.

P. S. Poníženě prosím, kdyby mému synovi ráčili odeslati školní vysvědčení, jestli co bude pan [...] ⁷⁸žádati, tehdy ráčejí jemu jen zaplatiti, já s poděkováním zpět všechno navrátím.

Josef Jozífek jen toliko po svaté Anně do Prešpurku přijde, nebo ještě všechny věci hotové nemá, které s sebou vzítí musí.

Věci, které Rochfer ode mě žádá, že bych mu je pokazil jsou [...] ⁷⁹

O Sepešim a Johanim od toho času, jak do Kutný Hory odvedení jsou, žádnou povědomost nemáme.

⁷⁸ Osoba nebyla identifikována.

⁷⁹ slovo nečitelné

Vojtěch Kysela M. I. Mošovskému

Rkp. fasc. 600

1799

15. května

Vznešeně dvojtihodný pane!

Tuto příležitost jsem zameškati nemohl, abych jejich dvojtihodnosti o mém z Prešpurku odchodu a domů příchodu některé věci oznámil. Já jsem domů musel. Zaprvé, skrze nemoc, kteráž mé tělo opanovala. Zadruhé, skrze peníze, poněvadž jsem o příchodu mého otce pochyboval. Zatřetí, skrze dvou studentů, totiž Sepešihho a Johaniho, kteří mně namluvili, že abych s nimi šel do Čech a potom do cizích zemí, a že jestli nepůjdu, že oni mě zabijí. Já ale jsem mých rodičů litoval, poněvadž jsem věděl, že oni na mě, čemu říkají⁸⁰ do posledního krejcaru se vydali. Taky abych jim v jejich starosti napomáhat mohl, s nimi jsem se do Čech ubíral, a to mínění před sebe vzal, že do škol víc nepůjdu. Skrze to, že jsem se neopověděl žádnému,⁸¹ prosím za odpuštění. Já jsem se obával, že by mě ti dva zabili, nebo že by se prozradili, a taky skrze peníze, poněvadž jsem domů 4 listy psal a na žádný mi nepřišla odpověď. Tehdy já v tom podezření jsem byl, že mně i snad rodiče zemřeli. Matouš pak Hrejsa vzkázal po studentovi jistým jménem Mark, že on v úterek pojede okolo Prešpurku (totiž 4. Maii), abychom ho tam čekali při Trnavský bráně o 10-ti hodinách,⁸² Já jsem čekal i z Jozífkem, ale on nepřišel. Já jsem pak myslel, že on odjel pryč, že se nás nemohl dočkat. Za ním jsem beze všeho dovolení pospíchal, abych ho dohonil). Sepeši pak a Johani za mnou, a abych vyzvěděl, co se doma děje. Ti pak dva v jedné vsi zůstali, že oni jinudy do Saxoniae⁸³ se ubírat budou, a já jsem od nich ke svým rodičům odešel. Ti ale druhý den, jak jsem já byl doma, do Humpolce přišli. Tu pak od lidí ze Francouzů drženi, zeptávání, odkud by byli, tehdy oni se na mě odvolali. Já pak vysvědčení o nich dal, že oni jsou studenti z Prešpurku, tak Magistratus,⁸⁴ aby nebyli někde zadržovaní Sasy,⁸⁵ jim[!]⁸⁶ do Prešpurku chtěli dát, ale oni nazpátek nechtěli jít, ale se zverbovali, a že jestli jich oni nevezmou, že se dají jinde. Přitom prosí můj otec, jestli

⁸⁰ jak se říká

⁸¹ Tj. že to nikomu v Prešpurku neřekl, když odcházel.

⁸² v 10 hodin.

⁸³ do Saska

⁸⁴ úředník

⁸⁵ Na straně listu je uveden tento přípisek: S poníženosí jich prosím, aby tak dobrotiví byli a jestli jejich možné jest, poněvadž by rodiče rádi byli, vyzdvihli mně testimonium.

⁸⁶ Patrně chyba pisatele, mělo by být „jich“.

obdrželi ty věci, které byly po tom židovi poslány, o kterých jsme zmínku činili v předešlém listu. Jestli ty peníze obdrželi, takže jich prosí můj otec, aby zadrželi pro sebe, co jsem jim povinován. Jestli pak jim, co zbyde, aby se dalo gazdině.⁸⁷ Ostatní pak dá panu Matouši Hrejsovi. S tím jich do ochrany Boží poroučím a zůstávám jejich dvojctihodnosti ponížený služebník Adalbertus⁸⁸ Kysela.

V Humpolci dne 15. Máje 1799.

P.S. Pěkný pozdravení na nich vzkazují, jak mí páni rodiče, taktéž všichni přátelé, a že jim za dobrodiní, které ke mně prokazovali, poníženě děkují. To sukno, jestli mají, aby ho dali Hrejsovi Matouši, aby ho prodal levně, koštuje⁸⁹ loket 1 zlatý 30 krejcarů, zelené⁹⁰, pak 1 zlatý 24 krejcarů. Košili pak [...] ⁹¹ a plátno, aby vzal domů, a jestli by sukno neprodal, aby jej též vzal.

Vojtěch Kysela M. I. Mošovskému

Rkp. fasc. 600

1799

31. srpna

Vysoce vznešený dvojctihodný pane.

Poněvadž tuto příležitost se natrefuje, po který bych já skrze jejich dvojctihodnost mohl všechny mé věci domů dostat. Tak já jich tehdy poníženě žádám, jestli ty věci, jak jsem v předešlých psaních psal, se vynalezly, k tomuto židovi i s truhličkou odevzdali. On pak, co já kde, komu podlužen jsem, z vůle mého otce zaplatí. Skrze ten plášť prosím jich, vznešeně dvojctihodný pane, aby tak dobrotiví byli a Jozífka s tím židem poslali, aby jej vyplatil, jestli

⁸⁷ hospodyně, u které nejspíš bydlel

⁸⁸ latinská forma jména Vojtěch

⁸⁹ stojí

⁹⁰ Tj. zelené sukno

⁹¹ slovo nečitelné

ještě až posavad vyplacený není. Ty dva šátky na krk, který zůstaly u gazdiny⁹² (bílý),⁹³ prosím pěkně, jestli oni je nedostali, aby tam žida poslali. Knihy pak, které byly v truhlici zamčeny, prosím poníženě, jestli ještě dosavad pohromadě nejsou, tak aby je vyhledat dali. Nebo kam by se mohly podíti, kdyby s nimi anebo gazdina anebo [...] ⁹⁴nehýbal. To sukno zelené, jestli ho ještě dosavad neprodali, dovoluje můj otec jej tomuto židovi vzíti. Ostatní pak všechno, totiž košili, knihy, plášť a kabát a jakýsi plátno do truhličky spakovati a domů vzíti poručil. Nyní jich i za to prosím, aby mému panu otcí na známost dali, co se kde zaplatilo a co se domů posílá. On že by se byl ještě rád do Prešpurku podíval, sám to tam zpravil a s nimi promluvil (můj otec), poněvadž on do cesty už není jsoucí,⁹⁵ takže se musí jen na nich spolehnout nebo on ví, že oni to na místo něho všechno nejspravedlivěji vykonají. Co se mě dotýká, můj otec měl mínění mě do Prešpurku poslat, však jemu bylo zvěstováno od dvojctihodného pana Krejčího, že netroufají, aby mě víc do Prešpurku přijali, tak tehdy že prosí poníženě, jakž i já, aby tu milost jen prokázali a poslali mně testimonium,⁹⁶ že co bude koštovat,⁹⁷ žid zaplatit musí. Mezitím jich do ochrany Boží poručím a zůstávám jejich věrný a upřímný služebník Adalbert⁹⁸ Kysela

V Humpolci dne 31. Augusti 1799

Antonín Lešovský M. I. Mošovskému

Rkp fsc. 595

1783

24. srpna

Vysoce učení dvojctihodní povážní páni k nám milostivý.

My evangelíci augšpurského vyznání v zemi české, v kraji čáslavském, ve městě Humpolci, též

⁹² hospodyně

⁹³ V závorce je uvedena barva šátků.

⁹⁴ Slovo je nečitelné. Patrně se jedná o jméno osoby, kterou nelze identifikovat.

⁹⁵ Tj. necítí se, aby vyrazil na cestu.

⁹⁶ dokument

⁹⁷ stát

⁹⁸ Vojtěch

k nám přivtělených z částky panství želivského a větrníjeníkovského⁹⁹ bydlící tak, že do jedné církve vkročití můžeme. Jakož také od jeho jasnosti císařské a královské, skrze slavnou gubernii a slavný královský krajský úřad, tu drahou svobodu milostivé povolení k povolání služebnosti církevní jsme dosáhli. Od té tehdy my naši žádost v tom jsme založili, abychom sobě nejen statečného a věrného kazatele slova Božího, ale i také školmistra vyhledali.

Poněvadž pak my v této věci pro naši neznámost sami sobě poraditi nemůžeme, proto na comendacie¹⁰⁰ vysoce učených mužů, totiž pana superintendenta Modranského¹⁰¹ a pana Michala Institoris při církvi přešpurské, slova Božího kazatele, úplně se spouštíme¹⁰² a právě těch sobě povoláme, který by nám od nich schválený a commendovaný¹⁰³ byl.

Povoláme pak kazatele slova Božího, kdokoliv on bude, k tomu čilý a s tou výjimkou, aby nám čisté slovo Boží tak, jak se v knížkách prorockých a apoštolských a v našem augšpurském vyznání obsahuje, věrně předkládal, abychom ve známosti Boží a v ctnostech křesťanských čím dále tím více růsti a prospívati mohli. Přitom též, aby nás i dobrým a ctnostným životem předcházal a všechny částky svého úřadu pilně vykonával.

Co se pak naší povinnosti týče, my slibujeme jemu poslušnost a všechnu příslušnou uctivost a k tomu se zavazujeme, že chceme jemu každoročně 200 zlatých dávat, kromě jiných sem přináležejících Accidenti¹⁰⁴. Jak náhle pak církev naše něco se všíří¹⁰⁵, jak pevnou nadějí máme, hned hotový budeme jeho roční salarium¹⁰⁶ přivýšiti.

Panu pak školmistrovi slibujeme 100 zlatých každoročně platiti, v jiných věcech rovně naši vděčnost jak jednomu, tak druhému prokazovati nezanedbáme. A tento náš slib a závazek, že jest tomu tak a ne jinak, naším podpisem a pečeti potvrzujeme. Jenž se stalo v městě Humpolec.

Anton Lešovský soused humpolecký

Jakub Příborský soused humpolecký

Jan Trůba soused

Vojtěch Skorkovský soused humpolecký

⁹⁹ panství Větrný Jeníkov

¹⁰⁰ doporučení

¹⁰¹ Jednalo se o superintendenta z Modry, kde se nacházelo významné evangelické učiliště.

¹⁰² spoléháme

¹⁰³ doporučený

¹⁰⁴ Accidenti byly naturálie, tedy naturální dávky, které kazatel dostával od svého sboru, jako například zemědělské produkty (obilí, zeleninu, ovoce), maso a mléčné výrobky (maso, mléko, sýry), palivo (dřevo nebo uhlí), oděvy a textil (látky, oblečení).

¹⁰⁵ jakmile se naše církev rychle rozšíří

¹⁰⁶ salár - plat kazatele

Jan Skorkovský soused humpolecký
Matouš Hrejsa soused humpolecký
Tomáš Vytisk z panství jeníkovského
Josef Koten z panství želivského
Václav Koten, též z panství jeníkovského
Vojtěch Matoseb, též z panství želivského

Die 24. Augusti 1783

Antonín Lešovský M. I. Mošovskému

Rkp fsc. 362

1799

12. června

Vznešený dvojctihodný pane, náš dobrodinče laskavý.

Níže podepsaní vyznáváme, že jsme od našeho dvojctihodného pana Jozefa Krejčího, slova Božího kazatele, 10 zlatých přijali, kteréžto peníze od jejich dvojctihodnosti naší církvi evangelické v městě v Humpolci k napomožení našich potřeb oferované¹⁰⁷ jsou, za kteroužto my lásku a náchylnost k této naší milé církvi, kterou již mnohými zkušenými důvody potvrditi ráčili. Naše ponížené díky činění ve jménu celé církve v této písemnosti odesíláme a přitom žádajíce, aby ten nejvyšší pan odplatitel všeho dobrého byl také hojnou odplatou. Za toto nám nyní prokázané dobrodiní, dokud pak je milostivý Bůh ještě na této zemi chovati ráčí, tehdy vinšujeme a žádáme, aby zdraví, štěstí a požehnání bylo největší oblehčení jejich v již starém sešlém věku. Po vykročení pak z tohoto světa, aby se tam doptati mohli, kde hojná žeň na ně očekává. Z toho, co zde štědře rozsivali, aby i tam jejich radost a blahoslavenství tím větší bylo. Když se shledají s těmi, kteří jim za prokázané dobrodiní před obličejem Božím díky činění odevzdávati budou.

Ráčeji tehdy milostivě přijmout tento upřímný srdečný sprostičký vinš, který my jim ustavičně vždycky přejeme, a s kterým je i nyní v ochranu Boží a jeho moudré a laskavé opatrování poroučíme zůstávající jejich vznešené dvojctihodnosti ponížení a modlitbách

¹⁰⁷ nabízené

trvající služebníci

Antonín Lešovský starší cirkve

Matous Hrejsa druhý starší

Jan Starkovský druhý starší

Jan Dítě starší cirkve

v Humpolci dne 12. Junii roku 1799

Jozef Jozífek M. I. Mošovskému

Rkp fsc. 600

1799

5. srpna

Vysoce učený, duchem svatým osvícený, dvojtihodný pane Institoris. S ponížeností uctivě ruku líbám a vinšuji stálé zdraví od všemohoucího pána Boha a dle něho panování. Přitom ve vsí poníženosti pokorně žádám, aby ráčili tak milosrdný býti strany potřeby mých synů Franze a Venclíka. Ty povinnosti,¹⁰⁸ které jsem měl už v čase prošlém zaplatiti a nyní v tomto čase mám žně před rukama a časové u nás deštivé jsou.¹⁰⁹ Žádám pro odplatu Boží, aby ráčili milostivě poschovět¹¹⁰ až to požehnání Boží do stodoly sklídím a co by mí synové potřebovali laskavě já přeji,¹¹¹ třeba to 100 zlatých koštovalo. Já, když šaty synům přinesou, s velikým poděkováním radostně zaplatím. Za krátký čas s pomocí Boží se chci dát k nim najít.¹¹² Za kterouž to milost mně učiněnou Pán Bůh dobrotivě odplatí.

Jozef Jozífek ponížený služebník zůstávám jejich milosti

Vysoce učeného, duchem svatým osvíceného, dvojtihodného pana Fabry.¹¹³ S ponížeností též

¹⁰⁸ peníze

¹⁰⁹ Původně v textu chybělo sloveso jsou; doplněno.

¹¹⁰ posečkat

¹¹¹ laskavě prosím

¹¹² navštívit

¹¹³ Celým jménem János Fábry; Narodil se roku 1761 v Pozdišovcích na Slovensku. Byl kazatelem helvétského sboru v obci Růžďka v letech 1798 až 1801, poté se přemístil do obce Horní Vilémovice, kde působil pět let. Roku 1806 odchází do Haliče. RYCHETSKÝ, Čestmír. *Kazatelé a sbory A. V. a H. V. v Čechách a na Moravě 1781–1918*, Praha, 1983.

ruku líbám a vinšuji stálé zdraví a dlouhé panování. Vinšuji všechno dobré duši i tělu prospěšné. Prosím za laskavé poshovení, až to obilí do stodoly sklídím. Chci s radostí všechno zaplatiti, cokoliv mým synům k jejich potřebě zapůjčují, za šatstvo já s ponížeností radostně zaplatím.

Ponížený služebník Josef Jozífek

ve městě Humpolci dne 5. Augusti Anno 1799

Jakub Kovář-Bubela M. I. Mošovskému

rkp. fasc 364

1802

3.března

Pokoj Boží vám vyšuji [!] ¹¹⁴ šťastný a dobrý den. Pozdravuji jich na stotisíckrát vzácný a dvojctihodný Pane Otče duchovní v prešpurské církvi zůstávající. Prosím a žádám jich velice, aby mně za zlé neměli, že já jsem se opovážil tak jich zaměstnávat a pro rozmnožení cti a chvály Boží opovážil jsem se majíce tu naději v Pánu Bohu a v nich, že mne to ráčejí vysloužit, bude-li jim možno. Pak-li bych já nemohl se jim dosti odplatit za jejich práci, to věřím, že odplatí jim Pán Bůh v království nebeském, že se stkví ¹¹⁵ budou nad jiné, jako hvězdy nebeské stkvějí se jedni nad druhé. Tak já jeden oud ¹¹⁶ pravé církve evangelické hošťálkovské v Moravě jménem Jakub Kovář neb Bubela prosím a žádám jich o to, bude-li jim možné, aby vyhledali mně těch symbolických evangelické církve pět knih, kteréž slove takto: první jest Augšpurská konfese nezměněná, druhá jest Apologia aneb Obrana Augšpurské konfese, třetí jest Šmalkaldští artikulové, kteréž ve městě Šmalkaldu jsou sepsány a na obecném sněmu církevním měly být podány, čtvrtá jest Katechismus doktora Martina Luthera malý a veliký, Formula Concordia, v kteréž nejpřednější rozepře v náboženství, které po smrti Lutherově mezi evangelíky povstaly, se rozsuzují a porovnávají, a ta jest pátá. V českém neb v slovenském, v polském, v slezském ¹¹⁷ jazyku, tak aby oni jich koupili. Té ženě, která slove Marina Tkalcova, ¹¹⁸ než by

¹¹⁴ vinšuji

¹¹⁵ lesknout se

¹¹⁶ člen sboru

¹¹⁷ patrně německém

¹¹⁸ Ženy evangeličky požívaly velkou důvěru kazatelů a členů sboru, nosily důležité knihy, dopisy, nezřídka i

ona šla z Prešpurku, budou jich mít u sebe, až ona půjde, tak ona jim jich zaplatí i za jejich práci. Za to já jich velice prosím, neb jakých[!]¹¹⁹ knih zde na Moravě nemohu koupit a jsem jich velmi žádostivý. Tak jich za to velice prosím pro odplatu Pána Boha našeho, za to jich prosím líbaje ruce i nohy jejich a vyšuju[!]¹²⁰ jim všecko dobré od Pána Boha jak na duši, tak i na těle, bych i tisíc jazyků a rukou měl, vinšu mého dosti bych jim vymluviti a vypsati ledva mohl. Za to jich ještě jednou prosím, co to písmo stane, aby ráčili napsat cedulku nebo já ji¹²¹ všecko doma navrátím, i za jejich práci. Za to jich prosím pro jméno Pána našeho Ježíše Krista. Jakub Kovář neb Bubela z Hošťálkové, jednu míli od Vsetína ležící.

1802 dne 3. Maii

Církev liptálská M. I. Mošovskému

Rkp fasc. 595

1783

6.října

Toto psaní patří dvojctihodnému pánu Janu Hrdličkovi církve evangelické kazateli do Vsetína. Dvojctihodný Pane Otče nám se vši uctivostí velice uvážitelný.

Stádo boží a církev liptálská sem a tam se potlouká, bloudí jako ovce, když jsou pastýře zbavené a není, kdo by je hledal. Ani není, kdo by je pásal. Nemá církev tato žádného zástupce, ani není, kdo by se o ní zaujal. Slyšejí pastýři jiného stáda a jiné církve, že hyneme a sobě zoufalí počínáme, a hle! Žádný se na nás neohlédne. Ale proč jsme my tak nešťastní? Kdo nás tak zohavil, a kdo nás tak potupil před jinými Pány Otci? My se tak domníváme, že žádný jiný než náš předešlý Pan Otec,¹²² a to odtud poznáváme, poněvadž nám pravil, že budeme nešťastní. I z mnohých slov jeho, jak se od nás odbíral jsme již poznali, že nám po sobě památku zlou

peníze. Srov. Hana STOKLASOVÁ, Život evangeličky v Čechách na konci 18. století: obraz ženy v korespondenci tolerančních luterských kazatelů ze Slovenska, In *Studia Historica Nitriensia*, 27, 2023, č. 1.

¹¹⁹ takých, takových

¹²⁰ vinšuju

¹²¹ Myšlena Marina Tkalcova, žena, která přijme knihy v Prešpurku a zaplatí za jejich doručení.

¹²² kazatel, duchovní

zanechá. I již se splnilo, polituj se Bože! Nebo netoliko před Pány Otci zde na Moravě pozůstávajícími nás potupil. Ale i před krajským úřadem jak psaním, tak i přítomností svou, jak se do Uher odebíral velice nás obžaloval, a to ve všem ne právem a neslušně. Nebo na nás žaloval, že nemá kvartýru¹²³ dobrého. Ach, což my ubozí měli jsme tomu poradit, poněvadž nám nemožné bylo všecko vystavit najednou, a on na tom kvartýře přestával vždycky? Ytem,¹²⁴ že jsme si ho nevážili. Ach, Bože náš, jak jsme si ho měli více vážit? A byť by při někom něco takového shledal, jak i to je v pochybnosti. I co se na to měl horšit tak velice? I to, že jsme mu nevypláceli každého čtvrt roka. Však nebylo nikdy zmínky platit na čtvrt roka než na rok, a když přišel rok, hned jsme vyplátili. Ještě i to, že jsme si ho neposlouchali. Ach! Jak jsme ho měli více poslouchat, jak jsme poslouchali? Ještě jiné důvody nedá náležitě, na nás žaloval, co nepatřilo na něho. Odtud mezi nás veliká byla roztržitost povstala. Ale již je pokoj ve všem, a tak rovně myslíme, že ne jinač i v Uhrách o nás budou mluvit, a to všecko ke své výmluvě, aby mohl míti všady příčiny nás opustit. A tak ze všech stran jsme potupeni. Kdekoli se obrátíme, všudy o nás zle mluví, nebo jsme byli zase u Pána Otce v Hodslavicích¹²⁵, a ještě se nám nepodepsal k nám přijít, protož prosíme všichni společně, a žádáme ještě jejich dvojctihodnosti, aby nám v této úzkosti byli nápomocní neb hyneme a toho Pána Otce hodslavského, aby jejich dvojctihodnost nápomocný byli nám dosáhnout, poněvadž celá církev jenom ho chce. A tak jejich dvojctihodnosti v ochranu Boží poroučíme celá církev liptálská.

roku 1783 dne 6.října

Ferdinand Szeleczény M. I. Mošovskému

Rkp fasc. 595

1783

2. května

V inquisitii¹²⁶ mých zbouřených posluchačů, Jana Malíka a Jiřího Hlivištaña, vyšlo najevo, že

¹²³ dočasné obydlí

¹²⁴ taktěž, také

¹²⁵ Jedná se o obec Hodslavice na Moravě.

¹²⁶ in inquisitii - při vyšetřování, během vyšetřování

jak jsem jich já níže podepsaný od sekty Bratrů moravských, kterou zjevně na Hrubé Lhotě chtěli vyzdvihnouti, vystříhal, oni odvrátivše se ode mně šli, a sice po dvakráte do Javorníku odkudžto přinesli písemně, že kněz javornický, jesti¹²⁷ kněz bratrský, a že napomínal těchto mých lidí, aby augšpurčákům, který máloco rozdílný jsou od katolíků, nic nevěřili. On, že mě níže psaného tak opíše, že se budou radovati, jestliže se mi dostane na Moravě s.h. svině pásti.¹²⁸ Nýbrž oddal radu mým církevním, kterak a jak oni proti mně i to nejmenší přehlédnutí bedlivě poznamenati a slavnému gubernium poddati mají, aby tak za nehodného pastýře uznán a z církve ven vyloučen byl. On pak, že kdykoliv se jim líbiti bude, že k nim přijde. Dal jim mezi tím dva v Brně tištěné katechismusy,¹²⁹ aby pod rukou lid k tomuto učení vedli. Štěpán Breznay, tehdy kněz v Javorníku kalvínský, jesti¹³⁰ původce toho, že i tolik církev evangelická augšpurského vyznání na Moravě jest pobouřena, a ještě až posavad v nedůvěrnosti zůstává.

na Hrubé Lhotě dne 2. Maii 1783

Ferdinandus Szeleczény

Zuzana Eördegh M. I. Mošovskému¹³¹

Rkp. fasc. 348

1782

20. března

Toto můj pan před dvěma ještě týdny vaší dvojctihodnosti napsal, naděje maje jisté příležitosti, která však jej zklamala. Nyní rád by byl sám tento list dopsal, ale však pro zimnici, na kterouž na ten čas již po čtvrtýkrát leží, nemůže. Musela tehdy i chtěla jménem jeho učiniti, a co mi služka svého diktoval, ještě vaší dvojctihodnosti doložiti. Od času totiž toho, v kterém co výše stojí psáno, bylo přihodilo se u nás opět něco nového. Právě dne včerejšího přijali jsme od

¹²⁷ je

¹²⁸ s. h. - sanctae helvetiae; Míněno tak, že bude vůbec rád, když bude moci aspoň členům helvetské konfese pást prasata.

¹²⁹ Tj. malé katechismy - pravidla pro evangelíky, jak mají žít podle víry.

¹³⁰ jest, je

¹³¹ Český text je pokračováním listu psaného v latině, který psal vsetínský kazatel Jan Hrdlička M. I. Mošovskému. Sama pisatelka uvádí, že kazatel onemocněl a musela ho dopsat za něho.

slavného gubernium nové rescriptum,¹³² kterým se nám znovu všechny služby Boží zakazují až potud, pokud jeden každý z nás svůj rodný list neprokáže, a to ne jakkoliv, ale celým místa magistrátem potvrzení. Podobné poručení došlo i rektoru, kterým až potud vyučování dítek znovu jest zabráněno. Věc tato přinutila pana mého do Modry znovu se utíkat. Spořádali se na jednu příležitost i spolu krajané jeho, jakožto pan Orgon¹³³ a pán Sloboda,¹³⁴ aby skrze ni spolu k cíli svému přijítí mohli. Příležitost právě tato, pokud věci jejich v Modře i v Pezinku¹³⁵ se nevykonají, půjde i do Prešpurku z příčiny nám na Vsetín potřebného rektora. Tento vyhledávati se bude dvojího jazyka, jakožto slovenského a německého, přitom způsobný jak ke zpěvu, tak též vyučování dítek, a zvláště života příkladného, poněvadž tu oči mnohých na něho obrácené budou. Poněvadž tehdy vaše dvojtihodnost mládež Prešpurku nejlépe zná, můj pán v tom vaší dvojtihodnosti se comenduje,¹³⁶ naději maje, že nám od jeho dvojtihodnosti zaopatřený a poslaný rektor takový bude, jakového bychom potřebovali. Conventie¹³⁷ jeho záležití bude v 100 zlatých a ve 12 sahách¹³⁸ dřeva kromě toho, co od dítek přijímati má. Jestli by se našel, mohl by aspoň své věci po této příležitosti odeslati, nebo pro vyzdvižení jak jiných testimonií,¹³⁹ tak zvláště rodného svého listu musí neomylně v osobě své ještě se zabaviti,¹⁴⁰ leč by chtěl odsud proto nazpět zas ustávati.¹⁴¹ S tím, jak můj pán, tak já vaší dvojtihodnosti ponížené služby vzkazujeme, s poroučením se do přátelské lásky zůstáváme. Ponížená služebkyně Zuzana Eördegh.

Vaší dvojtihodnosti Vsetín, dne 20. Martii 1782

¹³² nařízení

¹³³ Celým jménem Ondřej Orgoň; Jako šedesátiletý muž přišel kázat do Hošťálkové, kde působil od roku 1781 až do roku 1789. MELMUKOVÁ, Eva. *Evangelíci v rané toleranční době*, s. 112, 246, 251.

¹³⁴ Celým jménem Ondřej Sloboda; Kázal v obci Růždka v letech 1781 až 1785, poté se přemístil do Prusinovic na 4 roky. MELMUKOVÁ, Eva. *Evangelíci v rané toleranční době*, s. 246.

¹³⁵ město ležící na jihozápadě Slovenska severně od Bratislavy

¹³⁶ svěřovat se do péče

¹³⁷ dohoda, úmluva o platu

¹³⁸ 1 sáh = 1,8m; 12 sáhů = 21,6m

¹³⁹ vysvědčení či potvrzení od příslušných úřadů

¹⁴⁰ Tj. musí si ho neodkladně vyřídit.

¹⁴¹ leda, že by se chtěl pro něj zase vracet

Štěpán Breznay Janu Hrdličkovi

Rkp. fasc. 596

1784

4.ledna

Copia Epistolae pastoris reformati Javornikensis lecta a pud Liptalenses, epistola mea posteris fratrum Bohemorum ac Moravorum in scripta, mihi submissae.¹⁴²

Ctihodnému pánu s titulem starých bratrů českých a moravských se honosícímu pozdravení.

Tato vám při obnovení dnů církve liptálské, nyní v pravdě starých bratrů českých se přidržející, odevšad hrůza a bolest k spatřování se zavdává. Tak v pravdě a vskutku podle šlépěje opravdových bratrů českých kráčejiím nynějším Reformirtum,¹⁴³ to zdá se, nýbrž jest radostné. Ano tím více, poněvadž od žádného, k tomu přinaučeni nebyli, než z Milosti Boží k známosti té pravdy s odjitím¹⁴⁴ prvního ctihodného pana učitele (scilicet Lacsnyho¹⁴⁵), přišli a citovanému místu 1. Cor. VII. 12. de divortio matrimoniali sonanti,¹⁴⁶ místo u sebe nedávali (což byste měli vypsati 1. Corin III. 4. seqq.¹⁴⁷)

Právem se rozdíl učinil mezi bratry českými starými a novými. Nebo se domníváte, že staří bratři čeští byli následovníci pana Martina Luthera. Nikoli. Nebo byli zajisté před vyhnanstvím se nalézali v Čechách a na Moravě. Církvi luteránské, jejichž to učiteli psaní vy se domníváte býti písmo bratrské, není tak. Nebo jako pravda sama sebe dostatečná jest chváliti, tak i naši staří předkové žádných náhonců¹⁴⁸ nepotřebovali, mnohem méně podvodní bývali, aniž se srovnává s příkázáním Kristovým u Jana XIII. 34., tak špatně mluvíti o starých zesnulých, kterak ve vašem psaní se nachází.

Rada, s kterou jste chtěli svoditi těchto lidí, není dostatečná, nebo rozdíl se nachází mezi povoláním vnitřním a zevnitřním.

[...],¹⁴⁹ že ne všecken svět bude spasen, pročez krev Kristovu s neužitečností nechceme zlehčovat, přesvaté tělo jeho zuby tělesnými hryzati a do žaludku pustiti, jsouce povědomí na učení svatého Pavla k Efezsk. III. 13., že Kristus skrze víru přebývá v srdcích našich (a ne

¹⁴² Kopie dopisu reformovaného kazatele z Javorníku, který byl čten v Liptále a byl mi tajně zaslán, a můj dopis určený potomkům českých a moravských bratrů.

¹⁴³ Takto autor dopisu označuje evangelíky hlásící se ke nově vzniklým sborům.

¹⁴⁴ ten, který odešel

¹⁴⁵ rozumí se Lačného; Jednalo se o Ondřeje Lačného, AV kazatele, který přišel do Liptálu v roce 1782, přičemž zde kázal pouhý rok. MELMUKOVÁ, Eva. *Evangelíci v rané toleranční době*, s. 244.

¹⁴⁶ Autor se odkazuje na 1. list Korintským, kapitolu VII., verš 12 o rozloučení manželství

¹⁴⁷ a následující text

¹⁴⁸ Míněno náhončích, tj. těch, kteří verbovali do církve.

¹⁴⁹ slovo nečitelné

v břiších našich). Kristus jest hlava naše Eph. V. 23. Zdaliž tělesně? Optejte se jen svatého Pavla, vyučit je vás 1. Cor. X.18.-21., společnosti těla Kristova a krve jeho. Zdaliž tam ze Starého zákona kněží Medeny oltář zuby hryzali? Zdaliž pohané d'áblu žrali, a tak dále. Co žádného pravého následovníka starých bratrů českých svědomí snést nemůže, aniž vy jste tehdy mohli ku podvodu své spasení do základu stavěti, mnohem méně Boha za svědka povolati, mohli jste raději rozpomínati se na Jana X. 44. Lháři jsou synové d'ábla, a zjevení svatého Jana 19. 20., že falešní proroci uvrženi bývají do jezera ohnivého etc.

V Brně nedávno vytištěná knížka, nehonosí se s titulem, než v pravdě jej nosí, aniž jest ubližující bratrům. Kdyby pán Jan Laszinský¹⁵⁰ byl aneb bratrem, aneb následovníkem učení římskokatolického, rádi bychom jemu věřili, ale poněvadž byl luteránem, zde nic nevází, a protož ani vaše ani jeho potvrzení nepotřebujeme. S tím mějte se dobře a snažte se silnějšími důvody lidi k sobě vábiti.

Vskutku v pravdě následovník učení starých bratrů českých Štěpán Breznay

datum 4. ledna roku 1784

Jan Hrdlička M. I. Mošovskému

Rkp. fasc. 596

1784

20. ledna

Copia responsi mei ad hanc epistolam dati dvojctihodný pane.¹⁵¹

Kdo by se byl domníval, že vy na to, co vám připsáno nebylo, odpovídati budete? Ale poněvadž to jste učinili a odpověď vaší mně připsali, má již povinnost bude na ní opět odpověděti Upřímně též tehdy milý příteli! Vděčně co vám z tohoto přinucení teď v mírné krátkosti píši, činím to zajisté v duchu lepšího křesťanství, nežli vy jste jej zjevil a ukázal.

Nevím, proč mi za zlé máte, že já nad rozržitostmi starých Bratří českých při nynějším obnovení dnů jejich, jaký byli za starodávná, tesklil. Snad vy sice to vztahujete na církev

¹⁵⁰ osoba nebyla identifikována

¹⁵¹ Kopie mé odpovědi na ten dopis, který jsem Ti poslal, dvojctihodný pane.

liptálskou, ale kdeže k tomu grunt nějakový máte?¹⁵² Já zajisté psaní mé ne církvi liptálské, ale všem ostatkům starých Bratří českých připsal jsem: což každý, i ten slepý vidí. K tomu, není-li mezi těmi to povstalo, roztržitost každému křesťanskému srdci k hrůze a bolesti? Samé nejmilostivější císařsko královské srdce to jistě bolelo, když mezi nimi hned Adamitové, hned Izraelitové, hned Saduceové roditi se počali. Nemáte tedy příčiny nad mou též hrůzu a bolesti z toho se diviti. Že vaši Liptálané, jak se chlubíte, skrze vás, jakožto před věky vyvolený k tomu našinci “*Vocabulum per legi non potuit*“, k lepšímu osvícení přišli. Já tohoto konce jim nic nezávidím, ale ze srdce přeji, spolu pak vinšujeme, aby čím větší spolu s vámi nastala jim nyní radost, tím větší z tohoto jejich novověrství nenásledovala po čase žalost.

Vaše citovaného skrze mě Písma [...] ¹⁵³ místa převrácení, aneb jest sprostnost, aneb zlost sprostnost býti nemůže, poněvadž samé na plac ¹⁵⁴ provedené slova ukazují, že ona tam, kam jste vy je vtiskli [!] ¹⁵⁵ nestojí, ale v prvním listu ku korintským v kapitole první, veršičku dvacátém, což i celou vypsati jsem vám chtěl, abyste věděli, kde je hledati máte, poněvadž uznávám, že ne velmi hlavní biblista jste, kromě v těch věcech, kterými proti záповědi společného našeho mistra Lukáše 17. 37. a apoštola jeho 1. Jan IV. 5. oheň zatracení na hlavu bratří vašich hrnete a v tom ustanoveného od Boha soudce živých i mrtvých hanebně předstihnouti chcete. Musí tehdy vaše těchto slov do kapitoly sedmé přenešena pouhá zlost býti, které tím méně se divím, čím více jí v jednom každém slově vašeho neokraseného psaní nalézám.

Že já rozdíl činím mezi starými a novými Bratry českými, činím jej jako ten, který v písmech jejich lépe nad vás jsem zběhlý. Já za to mám, že já více bratrských písem četl jsem, nežli vy jste jich viděl, aneb o nich slýchal. Nevěříte-li, aneb přijděte ke mně, aneb jiných, kteří mě od mladosti znali, a ještě znají, se zeptejte. Ale co jest pravda, to je pravda. Za pravdu totiž uznávám, že v církvích českých a moravských před vyhnanstvím ještě jako kalvíni, taky luteráni byli. Ale ačkoli tomu tak jest, jako odtud zavíratí můžete, že já pod jménem starobratrských písem luteránské rozumím? Chcete-li, já nejen vám, ale i celému světu, místa zvláštních starobratrských písem představím, která od učení reformitského, tak jako nebe od zemi vzdálená jsou.

Co se přikázání pana Ježíše u Jana XIII. 43. dotýče, že já takové nad vás zachoval jsem, o tom nechme onehdejší a na nepřijaté vaše psaní každého přesvědčí slovíčko podvod, které již

¹⁵² na jakém základě to stavíte/z jakého základu do vyvozujete

¹⁵³ Pisatel odkazuje na citát z Bible, ovšem zkratka či slovo je nečitelné.

¹⁵⁴ stejně

¹⁵⁵ vtíslí

i při vás dosti se ospravedlnilo, není takové obražení,¹⁵⁶ jakového vy, jak níže se ukáže, proti všemu zákonu křesťanské lásky jste se dopustil. Já cokoli psal jsem, za všechno stojím, stůjíte tedy i vy za vaše nekazatelské, ba nekřesťanské nemravnosti.

Že bych já Liptalánů svoditi chtěl, odkud mi to dokážete? Kdyby oni k učení evangelického před slavnými comissarmi nebyli se přiznali, já žádného jak práva, tak přístupu k nim, tak i k jiným cizím ovce, žádného ani vnitřního, ani zevnitřního k tomu povolání nemevše,¹⁵⁷ častokrátě bral. Ale že v jednotě víry se mnou byli, já zvláště v nepřítomnosti jejich vlastního duše pastýře, povinen jsem byl, je v jejich roztržitostech napomenouti. Což ačkoli učinil jsem, však jsem jim všechno na vůli a vlastní svědomí jejich zanechal. Bojím se tehdy, abyste vy větší svůdce jejich nebyl, jako jsem já byl. Ale i toto lépe samý čas ještě ukáže.

Rozdíl váš, který mezi vnitřním a zevnitřním povolání činíte, já vám vděčně k vašemu, jak v životě, tak při smrti, potěšení zanechávám, za který sami rozumnější Reformíci¹⁵⁸ již se stydí. Já jako ujištěn jsem, že Bůh žádný pokrytec není, tak z tohoto rozdílu vašeho ten užitek mám, že jej za zjevné rouhání se Bohu vyhlašuji.

Víme i my, evangelíci, dobře, že ne všechn svět spasen bude, ale proto Bohu neublížujeme. Milost Boží a zásluha Kristova může býti všeobecná, ačkoli ne všichni ji účastni se stávají. Kristus jest světlo světa, ale lidé více milují tmu nežli světlo, protože skutkové jejich jsou zlí.

Po všem ale tomto, kdo vás naučil tak tlachati, jako tlacháte? Já z vašeho psaní poznávám, že vy vlastnímu učení vašemu reformitskému nerozumíte, avšak opovažujete se učení evangelické přes zuby přetahovati.¹⁵⁹ Rozumím vaše surové našeho učení, zvláště o svatosti večere Páně vykládání, aneb raději valchování, jako bychom my nejsvětější tělo Kristovo zubami hryzati a žaludku trávití, dopouštěli. Nyní! Že smíte tak lid obecný šáliti, pověděl bych vám více, a zvláště učení naše v této částce vyložil, ale vím, že jste k tomu nedorostlý a sám jakovýsi kapernatický¹⁶⁰ smysl máte, kterýž chcete-li sám pro sebe držte, ale jiným bezbožně jej nepřivlastňujte.

Aby ale věděli, že já ne tak jako jste vy učinil, do světa toliko mluvíti, obyčej mám, vezte ještě jednou, že já všechnu mou čest a víru, ano spasení mé, na to do základu stavím, že staří Bratři čeští nikdy učení vlastně reformistického neměli. Jestli se vám nezdá, probudte¹⁶¹ je

¹⁵⁶urážka

¹⁵⁷ neměl jsem

¹⁵⁸ sami rozumnější členové reformované církve

¹⁵⁹ planě o něm tlachat, bez znalosti o něm mluvit

¹⁶⁰ Pravděpodobně je toto slovo odvozené od latinského slova caper = koza.

¹⁶¹ ověřte

z vlastních písem jejich vykroučiti, tak budete mi Magnus sane Apollo.¹⁶² A proto mohl jste tu klatbu, kterou na mě jakožto lháře, syna ďáblova a falešného proroka vykládáte, sám pro sebe zanechati. Ale ukázal jste tím zjevně, čího jste ducha. Já vám podle příkázání pana Ježíše nazpět nezlořečím, ale však v tom se vám osvědčuji, že na vás, jakožto ohavného přestupníka zákona Božího a císařského, velmi snadně proces uvalím.

Ze strany knížky v Brně vydané s titulem *Reformitského úmysla Bratři čeští se honosící*, vy před časem ještě triumf zpíváte. A jak snadno by negrunt její mohl ukázán býti, ale ještě čas nepřišel. Ba ani potřeby není evangelíkům při této daremnicki mnoho se pozastavovati, kteříž kromě toho nechtějí šejdířstvím náboženství své rozšiřovati, ale přestávají na samém slovu a pravdě. Tato jistě sama za sebe odpoví, jestli ne hned, tehdy časem.

Soud váš o panu Janu Laszinském právě takový jest, jakový jste vy sám. Důvod já i odtud беру, že vy ještě vašemu vlastnímu náboženství nerozumíte a vám potřebnou historii jeho neznáte. Nebo kdo že podle náboženství svého byl Jan Laszinský? Vy odpovídáte, že nebyl ani Bratr, ani katolík, a v tom pravdu máte. Ale odkud to máte, že byl Luterán? Já vás jak ze samé knížky jeho, tak i odjinud přesvědčím, že byl Reformit. Že tedy on přeci Bratří českých vypsal věrně, a z nich žádných Reformitů neučinil, v tom upřímnějšího srdce a lepší hlavy byl, nežli vy se nositi. V tom jsem chtěl vás napravit, abych ukázal, jak slabý jste historik. Hanby sice toto pro vás jestiť dosti, ale však více, že chcete ještě jiných historií Bratří českých učit? Ale jestli slepí slepce nemůže vést, kterakž povede vidoucího.

Než toto, necht' jest dosti na vaše rouhavé a z větší částky bezbožné psaní. Radím tehdy, abyste na zatím podobnou opovážlivost v sobě zkrotil a raději modliti nežli zlořečiti, se učil. Zlořečiti ví každý blázen, ale modliti se jest kunst¹⁶³ křesťana. Mezitím s vinšováním vám lepšího ducha Kristova zůstávám vám dobře přející, jak rodem, tak učením pozůstalý ostatek starých Bratří českých, následovně ne jak se vy domníváte a snad i sám jste, odtud odkud pošli. Johannes Hrdlička ve Vsetíně dne 6. Januarii 1784.

Titulus externe.

Dvojtíhodnému muži panu Štěpánovi Breznay, při církvi Reformitské Javornické, více než horlivému učiteli, Javorník.

Commendatis epistolae in aversa cooperta eius parte. Poroučí se k odevzdání do Javorníku církvi Liptálské, jakožto z příslého jí zvláštního osvícení již Reformitské.

¹⁶² Budete mi vskutku velkým Apollonem; Posměšné přirovnání k antickému bohu Apollonovi.

¹⁶³ umění

Nota addit Hrdlička sequentia: Pastor Javorníkensis et in eo astute egit, quod epistolam suam non tantum apertam, sed et ex pago in pagum mihi miserit. Sed astutia elusa est similiter nam et ego has meas responsorias et apertas, et eadem via ipsi submiseram. Par enim pari referre iuvat.

Nota primam epistolam Dominus Hrdlička cum observationibus iterum denuo evulgavit scriptotenus, ferme id quatuor pluleras quam nusquam transcribi curavero, etiam submittam.¹⁶⁴

¹⁶⁴ Na vnitřní straně dopisu uveden adresát. Poroučí se k odevzdání do Javorníku církvi Liptálské, jakožto z příslého jí zvláštního osvícení již Reformitské. Hrdlička přidal následující poznámku: Javornický kazatel udělal ve své zlomyslnosti to, že dopis poslal nejen nezapečetěný, ale poslal mi ho z obce do obce. Ale tato zlomyslnost byla odplacena stejně, já jsem mu svou odpověď poslal také otevřenou a stejným způsobem. Stejněmu je stejně odplaceno. Poznámka. První dopis zde Hrdlička s pečlivostí podruhé přepsal a zveřejnil, postarám se o to, aby se ty čtyři další, které také zasílám, k nikomu jinému nedostaly.

Závěr

Předkládaná bakalářská práce se věnovala analýze a edici vybraných dopisů zaslaných Michalu Institorisovi Mošovskému v období po vydání tolerančního patentu. Tyto dokumenty přibližují problémy, se kterými se potýkali kazatelé i prostí členové nově vzniklých evangelických sborů v Čechách a na Moravě, a stejně tak mohou objasnit šíři aktivit a význam osobnosti M. I. Mošovského v tomto procesu.

Dopisy editované v rámci této práce byly rozmanité jak po obsahové, tak i po stylistické stránce. Pisateli byli kazatelé, rodiče studentů, prostí členové evangelických obcí a někdy i vzdělání obchodníci. Jejich dopisy tudíž reflektují jejich společenské postavení, vzdělání a také jejich jazykové schopnosti. Dopisy od neškolených venkovanů často obsahovaly gramatické nepřesnosti, navíc byly mnohdy zbytečně rozvláčné, obsahovaly nadměrné množství oslovení Boha a vyjadřovaly hlubokou poníženost vůči příjemci. Naopak korespondence vzdělaných kazatelů a obchodníků vykazovala snahu o strukturovanost a formálnost, byť absence jednotné gramatické normy byla patrná i v jejich textech.

Jedna část této korespondence se věnovala problematice studentů, kteří byli z českých a moravských evangelických obcí vysíláni na lyceum v Bratislavě. Témata dopisů zahrnovala otázky spojené s jejich studijními úspěchy či selháními, finančními obtížemi a předčasnými odchody ze studií. Tyto dopisy odhalují zodpovědnost M. I. Mošovského za studenty, kteří byli často odkázáni na podporu ze svých domovských komunit.

Druhou významnou skupinou byly dopisy, které reflektovaly Mošovského aktivity v oblasti obchodu s textilem, konkrétně s lnem. Zasílání lnu z českých zemí do Bratislavy a jeho následné přeprodávání ilustruje Mošovského pragmatické schopnosti v oblasti obchodu a finančnictví.

Další vrstvou korespondence byly teologické polemiky a osobní útoky mezi kazateli různých vyznání, které dokládají napětí uvnitř evangelického hnutí i jeho vztah s okolním světem.

Za pozornost stojí i kuriózní dopis prosté služebné, která dokázala překvapit svou stylistickou zdatností a věcným vyjadřováním. Tento příklad znovu podtrhuje různorodost autorů i odlišné úrovně zpracování dochovaných dopisů.

Na závěr lze říci, že analyzovaná korespondence poskytla hlubší vhled do evangelických sborů, jejich každodenních starostí a nastínila nálady, které panovaly v obtížném období jejich formování. Rozmanitost obsahu i kvalita těchto textů nabízí zajímavý obraz významné osobnosti, jakou byl Michal Institoris Mošovský, ale také kazatelů a běžných členů evangelických obcí, kteří stáli u zrodu těchto společenství.

Resumé

This bachelor's thesis focused on the analysis and edition of selected letters sent to Michal Institoris Mošovský in the period following the issuance of the Toleration Patent. These documents provided insight into the issues faced by ordinary members of the newly formed Evangelical congregations in Bohemia and Moravia, as well as helping to clarify the personality and activities of M. I. Mošovský.

The letters edited in this thesis were diverse in both content and stylistic aspects. The authors included preachers, parents of students, ordinary members of Evangelical congregations, and sometimes well-educated merchants. Their letters reflect not only their social status but also their education and linguistic abilities. Letters from uneducated rural writers often contained grammatical inaccuracies and were frequently overly verbose, including an excessive number of invocations of God and expressions of deep deference toward the recipient. In contrast, correspondence from educated preachers and merchants exhibited efforts toward structure and formality, although the absence of a unified grammatical standard was evident even in these texts.

One part of this correspondence dealt with the issue of students sent from Bohemian and Moravian Evangelical communities to study at the Lyceum in Bratislava. The topics of these letters included issues related to their academic successes or failures, financial difficulties, and premature departures from their studies. These letters reveal M. I. Mošovský's responsibility for students, who were often dependent on support from their home communities.

The second significant group consisted of letters reflecting Mošovský's activities in the textile trade, specifically with flax. The sending of flax from the Czech lands to Bratislava and its subsequent resale illustrates Mošovský's pragmatic abilities in business and finance.

Another layer of correspondence was theological polemics and personal attacks between preachers of various denominations, documenting the tensions within the Evangelical movement and its relationship with the surrounding world.

Also noteworthy is a curious letter from a simple servant girl, who managed to surprise with her stylistic proficiency and factual expression. This example further emphasizes the diversity of authors and the varying levels of quality in the surviving letters.

In conclusion, the analyzed correspondence provided a deeper insight into Evangelical congregations, their everyday concerns, and outlined the mood during the difficult period of their formation. The diversity of content and the quality of these texts offer an interesting picture of a significant personality like Michal Institoris Mošovský, as well as the ordinary members of Evangelical communities who were at the forefront of the formation of these congregations.

Seznam použitých pramenů a literatury

Seznam pramenů:

Knihovna evangelického lycea Bratislava, fond Korespondence Michala Institorise Mošovského (1756-1803), rkp. fasc. 348, 358, 361, 362, 364, 595, 596, 599, 600.

Seznam literatury:

BURIAN, Bohuslav - BURIAN, Ilja. *Dějiny protestantismu na Vsetínsku*. 1993. ISBN 80-900025-4-4.

ČORNEJOVÁ, IVA. et al. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Vyd.1. Praha, 2008, sv. 8. ISBN 978-80-7185-947-5.

HLAVÁČEK, Ivan- KAŠPAR, Jaroslav - NOVÝ, Rostislav. *Vademecum pomocných věd historických*. Jinočany, 2002. ISBN 80-7319-004-4.

HREJSA, Ferdinand. *Dějiny české evangelické církve v Praze a ve středních Čechách v posledních 250 letech*. Praha, 1927.

HRUBÝ, František. Luterství a kalvinismus na Moravě před Bílou horou. In *Český časopis historický*, 1934, č. 40, s. 265-309 ISSN 2570-9208.

JUST, Jiří. *9.7.1609 - Rudolfův Majestát: světla a stíny náboženské svobody*. Praha, 2009. ISBN 978-80-86515-92-2.

JUST, Jiří – NEŠPOR Zdeněk R. – MATĚJKA, Ondřej. *Luteráni v českých zemích v proměnách staletí*. Praha, 2009. ISBN 978-80-903632-8-1.

KOWALSKÁ, Eva. *Evanjelické a. v. spoločenstvo v 18. storočí: hlavné problémy jeho vývoj a a fungovania v spoločnosti*, Bratislava, 2001. ISBN 80-224-0704-6.

KOWALSKÁ, Eva. Neznámý Institoris? Pokus o portrét Michala Institorisa Mošovského (1731-1803), In *Slovenská literatúra* 47, 2000, č. 6, s. 429-442. ISSN 0037-6973.

KREJČOVÁ ZAVADILOVÁ, Gabriela – STOKLASOVÁ, Hana. Evangeličtí kazatelé z Uher – formování nové společenské skupiny. In *Cornova* 6, 2016, č. 1, s. 35-60. ISSN 1804-6983.

MEDEK, Zdeněk. *Na slunce a do mrazu: první čas josefínské náboženské tolerance v Čechách a na Moravě*. 1. vyd. Praha, 1982.

MELMUKOVÁ, Eva. *Evangelíci v rané toleranční době v Čechách a na Moravě*. Vyd. 1. Praha, 1995. sv. 1-8. ISBN 80-85942-10-0.

MELMUKOVÁ, Eva. *Patent zvaný toleranční*. 2. dopl. vyd. Neratovice, 2013. ISBN 978-80-903920-4-5.

MULLER, Josef - ŠLERKA, Jan. Příspěvek k dějinám české emigrace v 18. stol. In *Český*

časopis historický, 1896, č. 2, s. 224–239.

NEKVAPIL, Ladislav. *Východočeští nekatolíci v době baroka a osvícenství: Chrudimský kraj v letech 1621-1781*. Pardubice, 2015. ISBN 978-80-7395-936-4.

PRAŽÁK, Jiří – HOFFMANN, František – KEJŘ, Jiří – ZACHOVÁ, Irena. *Zásady popisu rukopisů*. *Sborník Národního muzea, řada C – Literární historie* 28, 1983. s. 49–95.

RYCHETSKÝ, Čestmír. *Kazatelé a sbory A. V. a H. V. v Čechách a na Moravě 1781–1918*, Praha, 1983.

STOKLASOVÁ, Hana. Život evangeličky v Čechách na konci 18. století: obraz ženy v korespondenci tolerančních luterských kazatelů ze Slovenska, In *Studia Historica Nitriensia*, 27, 2023, č. 1, s. 17-37 ISSN 2585-866.

TOUL, Jan. *Jubilejní kniha českobratrské evangelické rodiny: k 150letému jubileu Tolerančního patentu 1781-1931*. České Budějovice, 1931.

VOREL, Petr. *Velké dějiny země Koruny české*. Vyd. 1. Praha, 2005, sv. 7. ISBN 80-7185- 648-7.

Jmenný rejstřík:

- Blizňák Martin – s. 10
- Boczko Daniel – s. 10
- Breznay Štěpán – s. 16, 33, 35
- Čerňanský Ján – s. 11
- Dítě Jan – s. 28
- Eördegh Zuzany – s. 16, 32, 33
- Hlivišťan Jiří – s. 16, 31
- Hrdlička Jan – s. 10, 16, 33, 35, 38
- Hrejsa Matouš – s. 27
- Jozífek Josef – s. 15, 28, 29
- Koteň Josef – s. 27
- Koteň Václav – s. 27
- Kovář Jakub (Bubela) – s. 16, 29, 30
- Krejčí Josef – s. 14, 15
- Krejčí Ondřej – s. 14, 18
- Kyselo Martin – s. 14, 15, 19, 20, 21, 22
- Kyselo Vojtěch – s. 15, 23, 24, 25
- Laho Jan – s. 10
- Lačný Ondřej – s. 10
- Lazanyi Ondřej – s. 10
- Lešovský Antonín – s. 15, 26, 27
- Luther Martin – s. 3, 16, 30, 34
- Malík Jan – s. 16, 31
- Marie Terezie – s. 8
- Matoseb Vojtěch – s. 27
- Maxmilián II. – s. 4
- Mošovský Michael Institoris – s. 1, 2, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 30 a dále v téměř každém dopisu
- Orgoň Ondřej – s. 10, 11
- Příborský Jakub – s. 27
- Příchovský Antonín Petr hrabě – s. 7

- Sepeši – s. 15, 23
- Skorkovský Jan – s. 27
- Skorkovský Vojtěch – s. 27
- Starkovský Jan – s. 28
- Szeleczény Ferdinand – s. 11, 16, 31, 32
- Svoboda Karel – s. 14, 19
- Torkoš Jozef – s. 10
- Trůba Jan – s. 27
- Vytisk Tomáš – s. 27
- Zikmund Lucemburský – s. 3

Místní rejstřík

- Bratislava – s. 12
- Hošťálková – s. 10, 11, 16
- Horní Dubenky – s. 10, 14, 18
- Hrubá Lhota – s. 10, 11, 16, 32
- Humpolec – s. 10, 14, 15, 20, 21, 22, 24, 25, 27, 28, 29
- Jihlava – s. 3
- Krucemburk – s. 10, 14
- Kutná Hora – s. 15
- Liptál – s. 10, 11, 16
- Modra – s. 10
- Velká Lhota – s. 10
- Vsetín – s. 10, 16, 30, 38

Seznam obrazových příloh

Obrázek č. 1 – Dopis Ondřeje Krejčího Michalovi Institorisovi Mošovskému, 6. 11. 1792, část a)

Obrázek č. 2 – Dopis Ondřeje Krejčího Michalovi Institorisovi Mošovskému, 6. 11. 1792, část b)

Obrázek č. 3 – Dopis Zuzany Eördegh Michalovi Institorisovi Mošovskému, 20. 3. 1782, část a)

Obrázek č. 4 – Dopis Zuzany Eördegh Michalovi Institorisovi Mošovskému, 20. 3. 1782, část b)

Obrázek č. 5 – Dopis Martina Kysely a Josefa Krejčího Michalovi Institorisovi Mošovskému, 11. 6. 1799, část a)

Obrázek č. 6 – Dopis Martina Kysely a Josefa Krejčího Michalovi Institorisovi Mošovskému, 11. 6. 1799, část b)

Obrázek č. 7 – Dopis Martina Kysely a Josefa Krejčího Michalovi Institorisovi Mošovskému, 11. 6. 1799, část c)

Obrázek č. 1

6. 11. 1847

Smogjetičskan, Wyšec Učeny
a Wyšec mazyň Jane!

I potlačnau vutimostj a pruzjzenostj žadam aby mne
Georgij Smogjetičskanost za zle mjezi ruzicila,
byz den adenne pristibery az profarad do Fre-
sffurku dostan byti nemoglo. Prjčina toho nej-
glavnějši nedostatku gjezi a bezpečni pristibita-
sti prjčinomati se mnyj. Škafal ale lčen ten
gjezi odslečan gjezi minulého tydne štrje gjeziho
šurmana do Wjdmie d tym pruččenym, aby
gjezi sam gjezi vinstym v Jarva na Le on
puleštata me Wjdmie d taw žadostj do rubau
odenzdal, aby gjezi tal dluhu w bezpečnosti
všle zachoval, az by se něčo vadl z Wjdmie
anbyz Fresffurku gmenem a prjmenym. Ge-
orgij Smogjetičskanost ždany něho se škafal.
Len gjezi wnfachlowany a mazyj pulu mazy-
ho gawojj 25 W. Cenu toho lču ža-
nau reprjctisugi, njbryz respecto to, na
Georgij Smogjetičskanost ganechawo m prj-
žjre talilo žadage, aby mne wedomz Wj-
šaná byla žadati dluh štrje žozsfa na-
něho v Georgij Smogjetičskanostj šarwa
wciněny gmaran baje čili ne? aby se
wědit podle něho gpranomati. Škafal
pal

Obrázek č. 2

pat Regius Amogichodnosty z púřeb uznapaleprauk
raij. Nymby ten ten strze bítosko bíd
z hieho neb z freffortu na hofsmey v
fama n. Leopoldu lata iwe Nidm ruggdmj.
ger byt most. Gmácc pat fótta bíd ruz
Nanz ten ten, líc na oymenij Gmána a
frygmey Regius Amogichodnosty, púre.
mady fup, fmi malicka Szedulicka se
mufey, Nraz ruzige et by toho lru
bylo, a lomby pínaligel. Dpatre noma ge
na ten cat haje fofat fúccine púřka mery
ode mne y ad mi manželby na Regius Amog-
gichodnosty odoflam, a Regius Amogich-
odnosty fola z milym dompym n laptá
me opatrovanj Nuzj poraucege

Regius Amogichodnosty. Zúřawán

in hornjed Sibencaid. Púřjony y Luzabnyl
ine v Lytopadu. Androg. Hregesj

1792.
P. S. Scriptor horum vna cum sua uxore, Vite-
rabili Dno, sua humillima scribita denunciat, ac
tam suo, quam etiam Andrea Hregesj aci condone
coniugis ejus, Josephum Hregesj salutem
And. Lapanj

Obrázek č. 3

si idem colligere potuerim. Sed filiaribus nunc
 Pauci, si fuerit librorum procedit leniter.
 Explicandum proinde bono Domino reit
 corpus adhuc aliquod, usque dum collecta
 ne fuerit integra. Sibi pro in operariis de
 binque Sanna. Domini Gabrielis Infantis
 libri adhuc omni verba detinere, nec
 fieri quomodo se quando ad me referent.
 Precipue enim ea hic negotium mihique or
 de eo respondendi inopuit. Quia enim cor
 ad me applicata in Sebada dicitur, Pri
 cipue magisterualiter ecci, cordem meo confi
 do, neque adeo quiescit alicuius causa, illa
 cor usque, mihi Heladistii existens, via
 expostuatur. Veitiam boni Bibliopola no
 fere esse cautions, nec nobis nisi requisit
 quor disideremus, liberos nuncere.

Toto mihi Jan predictoema gestre Sydny M. J. Eri
 Godnosti napsal, nadege magis giste privilegii terra rostat
 geg zklamala. Nyni radby byl sam list tento dopsal, ale
 rostat pro zymnicy na ktera uz na ten cas. gij po ctmory kras
 lezi nemuze. Musela teddy y chrela gmenem gebo vumini a
 co my gluzta, svedo dicovaal gestre M. J. Eri Godnosti do
 ziti. Ad casu totij rodo roterem co myste ^{stojis} plano bylo pri
 sodilo se a nas opes neto novodo. Franve dne vicereg
 Nibo prigali sme od Starneho Subernium Norve Re
 scriptum, kterym se nam z novu rostecky sluzby vojn
 ke zabazugi az potud, potud gedentazdy znas frung do
 dny list neproukaze, a to ne gatovitoli, ale alym mysta

Magistra

10.24.2015

Obrázek č. 4

Magistratem potvrzení. Podobne poručení došlo y Rectoru
kterym až potud vyučovani díte znomu gest zabranena.
Nec tato prinutila Jana nebo do Modry znomu se vsti-
tari. Zporadali se na jednu příležitost y s spolu dra-
gane nebo, gakožo P. Orgon a P. Szloboda, aby st-
ni spolu k byli svemu přijiti modli. Příležitost prave
tato, potud recy gegjeb n Modre, y v Hvizntu se nero-
tonaji, pugde y do Hresportu, z příčini nám na Wse-
tin potřebneho Rectora. Tento vyhledavati se bude
drogibo gazylta gakožo Slovenskeho a Nemeckeho,
přitom spůsobny gat k zpernu tak než vyučovani dí-
tek a zmlašte živora příkladneho, ponemadž tu oči
mnohých na něho obracene budu. Ponemadž tedy
M. D. In. hodnost mladež Hresportu, nejlpe zna-
müg Jan v tom M. D. In. hodnosti se Comendage
nadegi magre je nám od Je. In. In. hodnosti zaopa-
rceni a poslani Rector takový bude, gakožeboby
chom potřebovali. Conventie nebo založen bude
v 100. fl. a v iz Sabach Drena. krome toho co díte
prijimati ma. Gestliby se nastel modlby a spon sve-
recy po teto příležitosti odeslati, nebo pro rozzdružení
gat ginych Testimony tak zmlašte kodneho svredo
Zystu musí neomilnes v Slove sve gestre se zabaroty,
kibly chel odsud proto na zpět zas vstavati. Dřim
gat müg Jan tak ga M. In. In. hodnosti ponijene
služby rozkazugeni, s poručením se do přátelste lasty
zstavam
M. D. In. In. hodnosti Wsetin die 20. Mar. Ponijena služebnyne
Jusanna Ordegh
- 782.

Obrázek č. 5

10. 6. 1709
Wassner Dwojjetz Godey
a mirer wohen zowajitruung sein.
Ha widomost igim Laim, ze mirer Dwojjetz
Woghtel Disto der 10. Erwarer, br.
ze woff nideger woff de idun
zriffel. A zowawez, gab zwanj
zuden widomost u fowm woffe.
In wunden, tofey geif u kinto
zhanje ubzgeringum, ze de
aner gort.
Postel der de fustkanten wof zu
zuden, a fukna 4 sturtj crange
u 5 sturtj zolungse, yredun ko.
Nili, a git sturtj zertue na
gubti. fowwaz gab on zide
u fobawen gottal, tofey

Obrázek č. 6

Prý se miš a křesťan
vstřebuj zed roztahel odavěti
grogij lewogjki gndwstij z 8. odst.
ujma wremi. Grogij gndwstij
u zedem gndwstij, dříz tyto wry
p ruda dufkawa, dříz mi s tom z gnd
wry, ano sate z to mi na wrednost
dajj, gnd mišo gndat dříz gnd
wry miš dříz, abyš sate wost wost
gnd dříz wry sate. Dříz gnd gnd
z gndwstij, a gndwstij obaw dříz
gndwstij, mi gnd sate sate na wry
gndwstij dříz, w gndwstij gnd
sate. Dříz gnd sate dříz gnd
dříz gndwstij a gndwstij wry
gndwstij dříz
11. gndwstij 1744. Martin dříz
Mijša dříz

P. S. Ego sum in regibus Gal, gotam
in obsequio, gratiam & inuicem
a goso se fowanj ed nif obitum
bude obsequio gati.

Vir Admodum Venerand Tauter et
amice longi estimatisime,

Terrificat nos plane adventus Dyfeli, Expe-
tabimus acide testimonium eius dicit.
Causam sui discessus dicit, esse morbum
se iam tam a Medico quam etiam
a Chyrurgo neglectum fuisse,
se etiam librum Egrotorum
acquirere non potuisse, et reliqua.

Ad epistulam Tuam, quam ne per cum
voluptate relegi, responsum dabo
ubi ~~posito~~ per Josefium, qui
post duas hebdomadas Posonium pa-
rat. His permanes

Tuus Humphreji die et
anno ut supra,

obsequentissimus
Jos. Kreyschy

Scripti in cubili, apud Patrem Dyfel Dyfeli